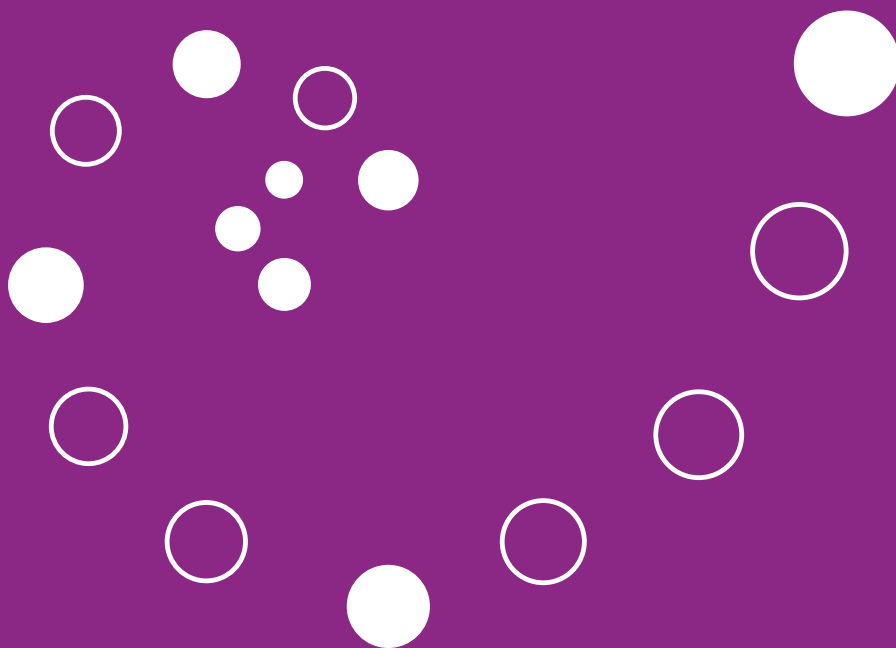

Jak mobilni nauczyciele zmienili swoje szkoły?

Raport z badania długofalowych efektów
zagranicznych mobilności szkolnej kadry edukacyjnej

Jak mobilni nauczyciele zmienili swoje szkoły?

Raport z badania długofalowych efektów
zagranicznych mobilności szkolnej kadry edukacyjnej

RAPORTY Z BADAŃ FRSE, TOM 3/2019

Jak mobilni nauczyciele zmienili swoje szkoły? Raport z badania długofalowych efektów zagranicznych mobilności szkolnej kadry edukacyjnej

Autor:	Michał Pachocki
Koncepcja, realizacja i opracowanie wyników polskiej części badania:	Michał Pachocki
Współpraca przy realizacji badania i opracowaniu wyników:	Sylvia Bruna
Koncepcja i metodologia badania międzynarodowego:	Jūratė Valuckienė, Milda Damkuvienė, Sigita Balčiūnas (Litwa)
Realizacja badań krajowych:	Halliki Harro-Loit, Jutta Jaani, Jaanika Piksööt (Estonia), Satu Niemelä (Finlandia), Jūratė Valuckienė, Milda Damkuvienė, Sigita Balčiūnas (Litwa), Karin Schäfer-Koch (Niemcy), Michał Pachocki, Sylvia Bruna (Polska)
Redaktor prowadząca:	Barbara Jędraszko
Korekta:	Beata Kostrzevska Grafika Słowa
Projekt graficzny:	Podpunkt
Skład:	Artur Ładno
Druk:	Multigraf Drukarnia Sp. z o.o. Bydgoszcz
Wydawca:	Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji Narodowa Agencja Programu Erasmus+ Al. Jerozolimskie 142a, 02-305 Warszawa www.frse.org.pl kontakt@frse.org.pl www.erasmusplus.org.pl

© Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019

ISBN 978-83-65591-91-3

Publikacja została zrealizowana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus+. Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

Publikacja bezpłatna

Cytowanie: M. Pachocki, *Jak mobilni nauczyciele zmienili swoje szkoły? Raport z badania długofalowych efektów zagranicznych mobilności szkolnej kadry edukacyjnej*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019.

Więcej publikacji Wydawnictwa FRSE: www.czytelnia.frse.org.pl

Spis treści

1. Wprowadzenie	7
Kontekst programu	8
Kontekst międzynarodowy	10
2. Metodologia badania	15
Pytania kluczowe	15
Narzędzia badawcze	16
Dobór próby	19
Kwestie etyczne	20
Ograniczenia	21
3. Rozwój szkół	23
Zmiana postaw	23
Wzmocnienie grona pedagogicznego	26
Nowe metody dydaktyczne	29
Poprawa znajomości języków obcych	32
Większe umiędzynarodowienie kształcenia	35
Zwiększenie prestiżu i konkurencyjności szkół	39
Poprawa klimatu szkoły	40

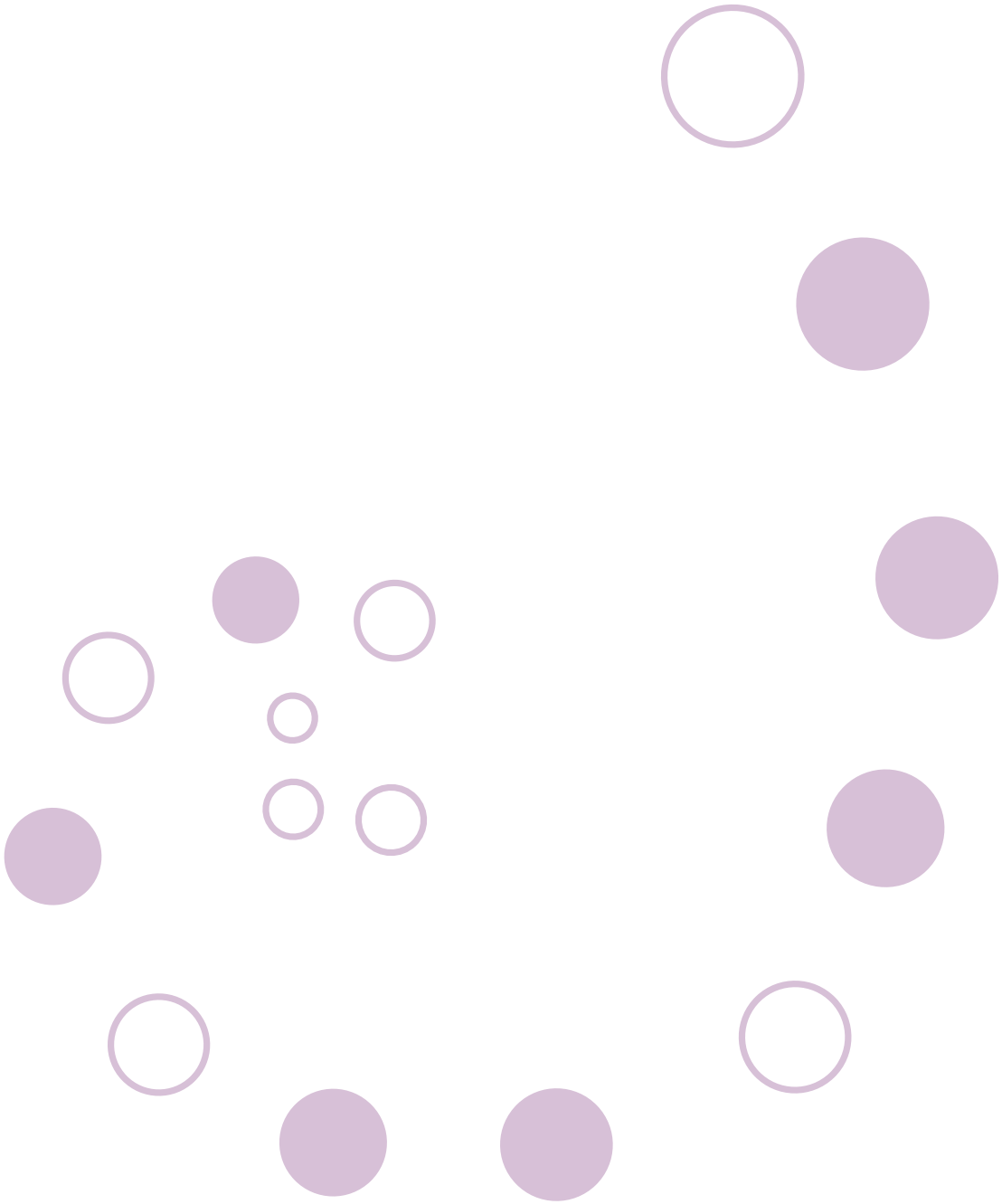
Spis treści

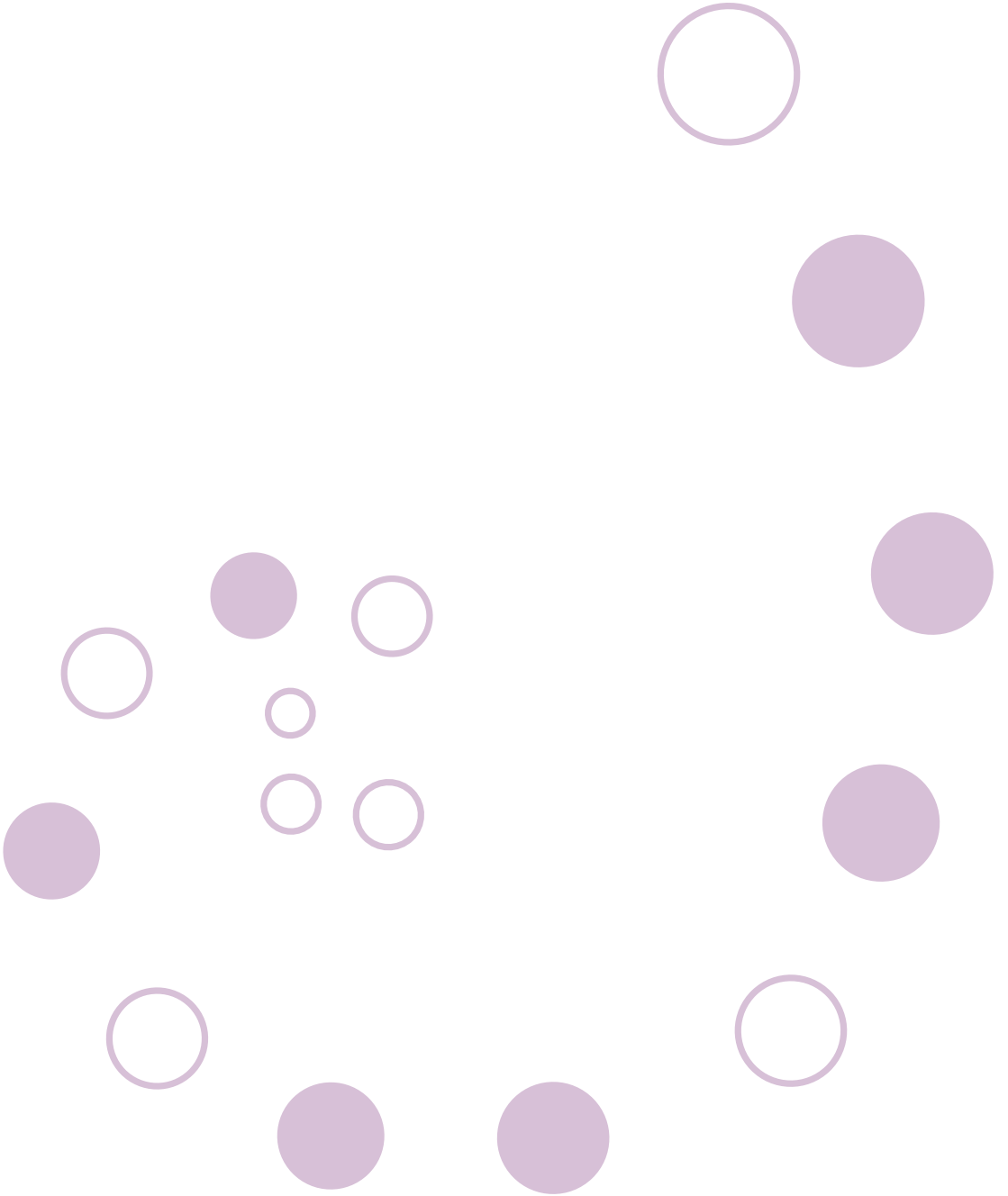
4. Czynniki sukcesu	47
Rola postaw leaderskich	47
Dzielenie się wiedzą	48
Wsparcie kierownictwa	51
Zgodność projektu z potrzebami szkoły	53
5. Wnioski	55
6. Rekomendacje	59
Spis infografik	61

Legenda:

 Cytat z wywiadu

 Cytat z ankiety

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport przedstawia wyniki badania projektów zagranicznych mobilności szkolnej kadry edukacyjnej dofinansowanych w ramach programu Erasmus+ przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, która jest odpowiedzialna za wdrażanie tego programu w Polsce. Badanie rozpoczęło się w 2016 r. w szkołach, które właśnie zakończyły projekty z pierwszego konkursu wniosków. Wyniki przeprowadzonych wówczas ankiet, wywiadów grupowych i studiów przypadku wybranych dobrych praktyk zostały opublikowane w raporcie *Mobilni nauczyciele zmieniają swoje szkoły*¹. Dwa lata po zakończeniu badania powrócono do tych samych placówek, aby sprawdzić, czy i w jakim stopniu osiągnięte rezultaty okazały się trwałe i potrzebne w dalszej pracy nauczycieli i w funkcjonowaniu szkół, w których pracują. I chociaż niniejszy raport stanowi podsumowanie obu etapów badania, to – biorąc pod uwagę jego cele i metodologię – zdecydowanie więcej uwagi poświęcono w nim aktualnie zebranym wynikom, a pierwsza faza posłużyła jako punkt odniesienia w ich interpretacji.

Pomysł na badanie pojawił się przede wszystkim w wyniku zmiany charakteru finansowania projektów skierowanych do kadry edukacji szkolnej w obecnej perspektywie finansowej UE (2014–2020). O ile wcześniej projekty były przeznaczone dla uczestników indywidualnych, tj. dla nauczycieli, którzy samodzielnie aplikowali o środki finansowe na udział w zagranicznych kursach i szkoleniach, to zgodnie z zasadami obowiązującymi od 2014 r. o dofinansowanie mobilności kadry edukacji szkolnej mogą ubiegać się wyłącznie instytucje. Jednym z istotnych aspektów oceny projektów mobilności nauczycieli okazały się więc potencjalne korzyści instytucjonalne, jakie mogą z nich czerpać szkoły. Badanie zostało zrealizowane zgodnie ze strategią badania podłużnego, z uwzględnieniem kryterium czasu, jaki minął od powrotu nauczycieli z zagranicznych mobilności. Zgodnie z zasadami programu zagraniczne wyjazdy nauczycieli powinny rozwijać ich kompetencje, co z kolei ma przelożyć się na poprawę jakości funkcjonowania szkół. Dlatego też analiza zebranych wyników dotyczyła przede wszystkim rezultatów projektów z założenia mających trwały wpływ na dalszy rozwój badanych instytucji edukacyjnych.

1. Zob. Pachocki, M. (2016), *Mobilni nauczyciele zmieniają swoje szkoły. Raport krajowy z badania wpływu projektów mobilności Erasmus+ dla szkolnej kadry edukacyjnej*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, czytelnia.frse.org.pl/mobilni-nauczyciele-zmieniaja-swoje-szkoly.

Najważniejsze pytania, na jakie starano się uzyskać odpowiedź, dotyczyły tego, czy efekty wyjazdów indywidualnych kadry nauczycielskiej mają szansę na szersze wykorzystanie w szkołach oraz czy prowadzi to do trwałych zmian, istotnych z perspektywy dalszego funkcjonowania tych placówek. W raporcie wiele uwagi poświęcono również wpływowi mobilności na kompetencje językowe, zmianę postaw nauczycieli, szczególnie w kontekście wykorzystywania zaobserwowanych za granicą nowych metod pracy z uczniami. Poruszono w nim także kwestie związane ze zmianami w funkcjonowaniu szkół, w tym dotyczące organizacji pracy grona pedagogicznego. Istotną część informacji o efektach mobilności odnosi się również do wpływu tych zmian na klimat badanych placówek i ich otoczenie instytucjonalne.

Niniejszy raport stanowi również próbę określenia czynników, jakie mogą zadecydować o sukcesie zrealizowanych mobilności z perspektywy poprawy jakości pracy instytucji wysyłającej. Naturalną konsekwencją analizy dokonanej w tym zakresie są rekomendacje, które mogą pomóc szkołom w lepszym i bardziej efektywnym zaplanowaniu mobilności oraz w wypracowaniu szerszej strategii umiędzynarodowienia dzięki realizacji kolejnych mobilności dofinansowanych nie tylko z programu Erasmus+, ale i z innych programów przeznaczonych dla polskich instytucji edukacyjnych.

Kontekst programu

Zgodnie z założeniami programu Erasmus+ wyjazdy edukacyjne kadry sektora edukacji szkolnej wspierają mobilność międzynarodową osób zatrudnionych w placówkach dydaktycznych i mają na celu przede wszystkim:

- wspieranie uzyskiwania nowych kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw), zarówno w celu umożliwienia rozwoju indywidualnego, jak i zwiększenia szans na rynku pracy;
- wspieranie doskonalenia zawodowego pracowników sektora edukacji na rzecz większej innowacyjności i poprawy jakości nauczania;
- zwiększenie kompetencji w zakresie języków obcych;
- zwiększenie wiedzy na temat innych krajów i kultur dzięki tworzeniu sieci kontaktów międzynarodowych;
- zwiększenie umiędzynarodowienia placówek w celu uatrakcyjnienia ich oferty, tak aby w większym stopniu zaspokajała potrzeby osób objętych nauką;
- wzmocnienie synergii i ułatwienie transferu pomiędzy obszarami kształcenia formalnego, pozaformalnego, szkoleń zawodowych, zatrudnieniem i sektorem przedsiębiorczości;
- zapewnienie jakościowego uznawania kompetencji uzyskanych podczas nauki za granicą.

W Polsce do złożenia wniosku o dofinansowanie wyjazdów kadry uprawniona jest każda instytucja kształcenia ogólnego, zawodowego lub technicznego na dowolnym poziomie, od przedszkola do placówki kształcenia na poziomie średnim II stopnia. Okres realizacji projektu wynosi maksymalnie rok lub dwa lata, ale sam pobyt nauczycieli w jednym z krajów objętych wsparciem programu może trwać od dwóch dni do dwóch miesięcy, dana instytucja zaś może złożyć wniosek tylko raz w każdym roku konkursowym. Badane projekty z zasady obejmują co najmniej jedną z następujących aktywności:

- działalność dydaktyczną (prowadzenie zajęć w szkołach partnerskich za granicą);
- kursy rozwoju zawodowego (uczestnictwo w zorganizowanych zajęciach lub szkoleniach za granicą);
- zdobywanie praktycznych doświadczeń edukacyjnych (uczestnictwo w wyjazdach typu *job shadowing* i okresach obserwacji za granicą w szkole partnerskiej lub innej instytucji działającej w sektorze edukacji szkolnej).

W realizację projektu mobilności powinny być zaangażowane co najmniej dwie instytucje z różnych krajów objętych programem Erasmus+, w tym jedna wnioskująca i minimum jedna przyjmująca uczestników. Wnioskodawca odpowiada za złożenie wniosku, podpisanie umowy finansowej i zarządzanie nią oraz za sprawozdawczość. Jest również organizacją wysyłającą, odpowiedzialną za dokonywanie wyboru nauczycieli i innych członków kadry zajmującej się kształceniem szkolnym i wysyłanie ich za granicę. Organizacją przyjmującą jest organizator kursu, szkoła partnerska lub inna właściwa organizacja, która odpowiada za przyjmowanie uczestników i oferowanie im programu działań lub korzystanie z prowadzonej przez nich działalności dydaktycznej.

Oferta wyjazdów szkoleniowych dla szkolnej kadry edukacyjnej w programie Erasmus+ jest przedłużeniem wsparcia finansowego indywidualnych wyjazdów nauczycieli, jakie Komisja Europejska zapewniała w ramach poprzednich okresów programowania środków unijnych, w tym programów SOCRATES i „Uczenie się przez całe życie”. Jednak, w przeciwieństwie do poprzednich programów, mechanizm finansowania mobilności kadry w ramach Erasmus+ nie przewiduje możliwości wspierania wniosków projektowych składanych przez uczestników indywidualnych. Tylko szkoły lub konsorcja utworzone z różnych instytucji edukacyjnych mogą ubiegać się o dofinansowanie projektów mobilności kadry nauczycielskiej. Jednym z istotnych elementów wniosku powinien być jasny i rzetelny opis strategii umiędzynarodowienia placówki, w tym szczegółowo przygotowany Europejski Plan Rozwoju Szkoły (*European Development Plan*), określający, w jaki sposób proponowany projekt mobilności odpowiada potrzebom instytucji, a wiedza zdobywana przez nauczycieli

może przyczynić się do poprawy funkcjonowania ich macierzystej placówki. Należy dodać, że ze zmianą zasad wsparcia w ramach programu Erasmus+ wiąże się również znaczny wzrost kwoty dotacji, jakie z programu otrzymują konkretne szkoły. O ile w poprzedniej perspektywie wsparcie z programu było kierowane do osób indywidualnych, w obecnym okresie programowania jedna placówka może otrzymać dotację na zrealizowanie kilku lub nawet kilkudziesięciu mobilności (program nie określa górnego limitu uczestników takiego projektu). Chęć zbadania efektów udzielonego wsparcia na poziomie instytucjonalnym, a w szczególności jego efektywności, trwałości i możliwych korzyści wynikających ze zmiany strategicznego podejścia do wspierania mobilności nauczycieli, wydaje się więc naturalną konsekwencją zarządzania środkami publicznymi przez narodowe agencje programu.

Kontekst międzynarodowy

Badanie było częścią międzynarodowego projektu, który został zainicjowany przez litewską Narodową Agencję Programu Erasmus+². We wszystkich krajach objętych badaniem zastosowano wspólną metodologię. Wiązało się to z powtórzeniem podobnych działań badawczych (badanie ankietowe, wywiady grupowe i studia przypadku wybranych dobrych praktyk).

Tabela 1. Liczba respondentów, którzy wypełnili kwestionariusze online w poszczególnych krajach, w podziale na grupy docelowe

		uczestnicy projektów	inni nauczyciele	uczniowie	rodzice	ogółem
Estonia	2016	112	175	466	222	975
	2018	92	-	-	-	
Finlandia	2016	127	123	150	109	509
	2018	121	-	-	-	
Litwa	2016	218	283	549	231	1281
	2018	235	-	-	-	
Niemcy*	2016	376	-	-	-	376
	2018	-	-	-	-	
Polska	2016	350	412	596	429	1787
	2018	156	-	-	-	
ogółem	2016	1183	993	1761	991	4928
	2018	604	-	-	-	

* Dane z Niemiec pozyskane na tym etapie dotyczyły jedynie ankiet skierowanych do uczestników mobilności. Partner niemiecki uczestniczył jedynie w pierwszej fazie badania.

2. Švietimo mainų paramos fondas (SMPF, ang. Education Exchanges Support Foundation).

W pierwszej fazie badania brały udział narodowe agencje programu Erasmus+ z Estonii, Finlandii, Litwy, Niemiec (udział tylko w badaniu ilościowym) i Polski. W 2018 r. kolejną fazę badania zrealizowano w tych samych krajach z wyjątkiem Niemiec. Obydwa etapy badania miały swoje podsumowanie zarówno w postaci raportów krajowych, jak i wspólnego raportu międzynarodowego, za którego opracowanie odpowiedzialni byli eksperci z Litwy³.

Tabela 2. Zestawienie wielkości próby w badaniu jakościowym we wszystkich krajach objętych badaniem

		Estonia**	Finlandia	Litwa	Niemcy***	Polska****
FGI*	2016	kadra zarządzająca (6 x 8 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 4 os.)	kadra zarządzająca (2 x 5 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 8 os.)	kadra zarządzająca (2 x 7 os.) uczestnicy wyjazdów (2 x 12 os.)	-	kadra zarządzająca (1 x 12 os., 1 x 8 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 8 os.)
	2018	wywiady zrealizowano w ramach badania studiów przypadku	kadra zarządzająca (1 x 7 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 8 os.)	kadra zarządzająca (1 x 13 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 15 os.)	-	kadra zarządzająca (1 x 5 os.) uczestnicy wyjazdów (1 x 7 os.)
studia przypadków	2016	3 projekty	3 projekty	3 projekty	-	3 projekty
	2018	3 projekty	1 projekt	1 projekt	-	1 projekt

* Zogniskowany wywiad grupowy – Focus Group Interview (FGI).

** W Estonii wywiady grupowe były częścią badania studiów przypadku.

*** W Niemczech badanie jakościowe nie było realizowane.

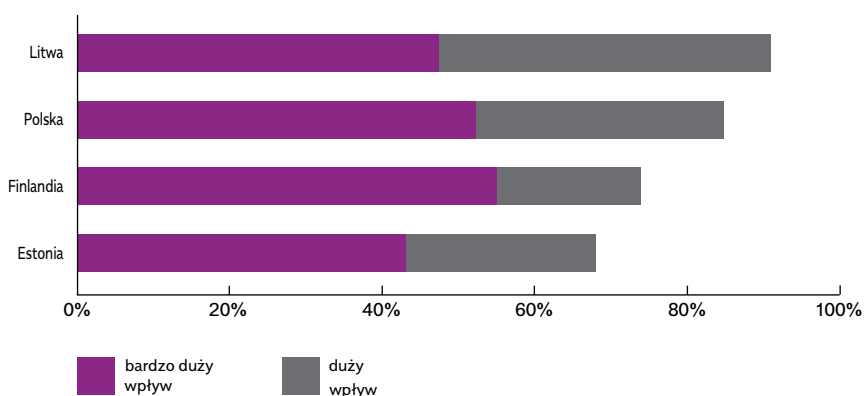
**** W Polsce po zakończeniu badania międzynarodowego zrealizowano dodatkowo jeden wywiad grupowy oraz jedno studium przypadku. Chociaż dane z tych wywiadów nie mogły już zostać włączone do wspólnej analizy międzynarodowej, zostały wykorzystane podczas opracowywania niniejszego raportu (cytaty oraz wnioski z obserwacji).

Wyniki badania wykazały, że we wszystkich krajach mobilność nauczycieli miała pozytywny wpływ na ich dalszą aktywność zawodową. Ponad dwa lata po zakończeniu projektów większość byłych uczestników zagranicznych szkoleń

3. W ramach realizacji badania międzynarodowego opracowano następujące raporty: Balčiūnas, S., Damkuvienė, M., Valuckienė, J. (2017), *Impact and Sustainability of the Erasmus+ Programme Key Action 1 Mobility Projects for School Education Staff Research Report*, Education Exchanges Support Foundation; Balčiūnas, S., Damkuvienė, M., Valuckienė, J. (2019), *Longitudinal study on the Impact and Sustainability of the Erasmus+ Programme*, Education Exchanges Support Foundation; *Key Action 1 Mobility Projects For School Education Staff* (2019), Education Exchanges Support Foundation.

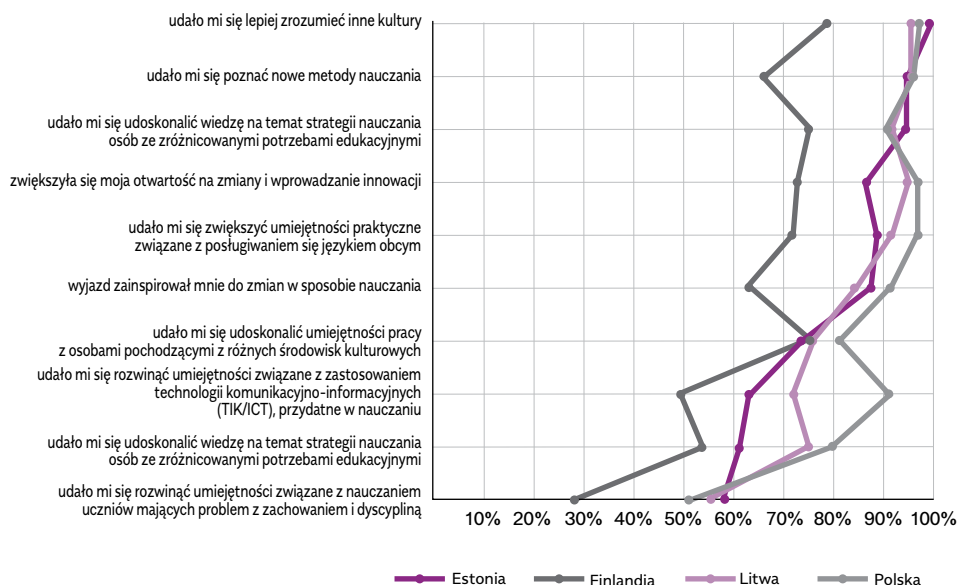
i wizyt w instytucjach partnerskich doceniła mobilność jako czynnik dalszego rozwoju zawodowego. Najczęściej deklarowane zmiany dotyczyły nastawienia nauczycieli (otwartość na zmiany i wprowadzanie innowacji), które przełożyło się na zmianę w postrzeganiu nowych technologii, narzędzi i metod dydaktycznych.

Wykres 1. Ocena ogólnego wpływu mobilności na dalszy rozwój zawodowy i osobisty uczestników (deklaracje respondentów, 2018)

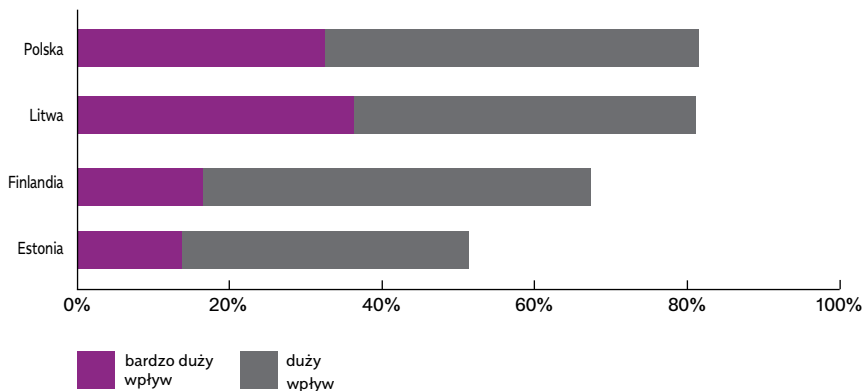
Wielu nauczycieli zauważyło, że taka zmiana postaw zawodowych miała pozytywny długoterminowy wpływ na atmosferę panującą wśród grona pedagogicznego, na relacje z uczniami, a także na ogólny klimat w szkole. Inną długotrwałą zmianą wskazaną przez uczestników był wzrost pewności siebie. Często był on efektem rozwoju kompetencji językowych, międzykulturowych, a także możliwości poszerzenia horyzontów i kontekstu własnej pracy zawodowej o wiedzę, jak wygląda nauczanie w innych krajach europejskich. Wyższa samoocena fińskich nauczycieli wynikała głównie z przekonania o wyższym w porównaniu z innymi krajami UE poziomie edukacji w Finlandii, natomiast dla estońskich, litewskich i polskich nauczycieli wyjazd stał się okazją, by przekonać się, że potrafią poradzić sobie w nowych warunkach, a po powrocie mogą znacznie poprawić jakość swojej pracy dydaktycznej oraz dzielić się wiedzą na temat nowych rozwiązań. Respondenci podkreślali też, że wykorzystywanie nowych metod nauczania miało pozytywny wpływ na zaangażowanie uczniów i na ich motywację do nauki.

Wykres 2. Wpływ mobilności na indywidualne kompetencje nauczycieli (deklaracje respondentów, 2018)

Realizacja mobilności wpłynęła też na poprawę wizerunku szkół. Uczestnicy deklarowali, że projekty przyczyniły się nie tylko do podniesienia jakości nauczania, ale także do większego umiędzynarodowienia ich placówek macierzystych. Spowodowały również podwyższenie prestiżu szkół. Jednym z długofalowych efektów projektów okazały się również zmiany infrastrukturalne oraz zakup nowego sprzętu, który stopniowo zaczął pojawiać się w badanych placówkach.

Wykres 3. Ocena ogólnego wpływu mobilności na dalszy rozwój placówki macierzystej (deklaracje respondentów, 2018)

Badanie ujawniło także różnice w postrzeganiu zmian, jakie powinny zachodzić w szkołach w wyniku realizacji mobilności. Podczas gdy litewscy i polscy nauczyciele postulowali, że projekty powinny mieć przede wszystkim długofalowy wpływ na organizację pracy ich szkół, nauczyciele z Estonii i Finlandii często podkreślali, że ważniejsze jest utrwalenie już istniejących dobrych praktyk niż radykalne zmiany wynikające z wprowadzania zupełnie nowych rozwiązań.

2. Metodologia badania

Zgodnie z *Przewodnikiem po programie Erasmus+* trwałość jest zdolnością kontynuowania działań projektowych oraz wykorzystywania osiągniętych wyników również po zakończeniu okresu finansowania⁴. Projekty powinny być zaplanowane i zrealizowane w taki sposób, aby dzięki dalszemu wykorzystaniu ich rezultatów możliwe było wprowadzanie trwałych zmian na poziomie instytucji wysyłającej uczestników na zagraniczne wyjazdy szkoleniowe. Głównym celem badania było więc określenie długoterminowego wpływu mobilności kadry edukacyjnej na funkcjonowanie placówki wysyłającej, a także ustalenie, jakie czynniki sprawiają, że rezultaty projektu są trwałe po zakończeniu mobilności.

Badanie zostało zrealizowane w dwóch etapach. W 2016 r. przeprowadzono analizę ilościową i jakościową w szkołach, które wzięły udział w pierwszym naborze wniosków na realizację mobilności kadry edukacji szkolnej. Do badania wybrano projekty już zakończone oraz takie, w ramach których – w momencie rozpoczęcia badania – odbyły się już wszystkie zaplanowane wyjazdy. Dwa lata później przebadano te same szkoły, aby sprawdzić, na ile efekty zrealizowanych mobilności okazały się trwałe i przyczyniły się do rozwoju instytucjonalnego badanych placówek edukacyjnych.

Celem podejścia ilościowego było przeprowadzenie oceny trwałości rezultatów po dwóch latach od zakończenia projektów. Podejście jakościowe miało natomiast na celu uzyskanie dowodów na zmianę, jakie zaszły w wyniku mobilności, oraz określenie czynników, jakie decydują o tym, że projekt jest realizowany z sukcesem, a instytucja wysyłająca zapewnia jego szerokie oddziaływanie i trwałość wypracowanych rezultatów.

Pytania kluczowe

Najważniejsze pytania postawione w badaniu dotyczyły konkretnych długofalowych efektów zrealizowanych mobilności oraz instytucjonalnego wymiaru korzyści, jakie niesie ze sobą doświadczenie międzynarodowe szkolnej kadry pedagogicznej. Analiza miała również pokazać, czy zmiana strategicznego podejścia do mobilności kadry w programie Erasmus+ (projekty realizowane w wyniku planów instytucjonalnych szkoły, a nie w wyniku indywidualnych decyzji

4. Zob. *Erasmus+ Programme Guide* (2019), Version 1: 24.10.2018, Bruksela: European Commission Directorate General Education and Culture (DG EAC), s. 314.

uczestników) wiąże się z konkretnymi korzyściami, które wynikałyby ze zmian zasad programu.

Pierwszy etap badania przeprowadzonego w 2016 r. dotyczył przede wszystkim wpływu i potencjalnej trwałości rezultatów mobilności bezpośrednio po zakończeniu projektów. Na tym etapie wiele uwagi poświęcono również deklarowanym nowym kompetencjom nabytym przez uczestników mobilności oraz zachodzącym w szkołach zmianom, które zauważyli nie tylko wyjeżdżający nauczyciele, ale i pozostała część kadry, dyrektorzy szkół, uczniowie oraz ich rodzice.

W ramach kolejnej fazy badania bardziej skoncentrowano się na długoterminowym wpływie mobilności. Byli uczestnicy projektów i kadra zarządzająca badanymi placówkami edukacyjnymi mieli pomóc przede wszystkim w określeniu, w jakim stopniu efekty zrealizowanych mobilności można uznać za trwałe, na ile wykorzystuje się je w ich szkołach oraz na ile mogą przełożyć się one na dalszy rozwój instytucji. Oznacza to, że kolejna faza badania w zdecydowanie większym stopniu dotyczyła rezultatów osiągniętych na poziomie instytucjonalnym niż korzyści indywidualnych, jakie z wyjazdów odnoszą uczestnicy. Biorąc pod uwagę wymiar instytucjonalny wypracowanych efektów działań projektowych, istotnym obszarem badania był także potencjał zmian, które zachodzą w szkołach, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu doświadczenia międzynarodowego nauczycieli na takie aspekty jak klimat i otoczenie instytucjonalne badanymi placówkami.

Narzędzia badawcze

Badanie ilościowe zostało przeprowadzone zdalnie, za pośrednictwem internetu. W ramach pierwszej fazy ankieta została udostępniona czterem grupom respondentów:

- pracownikom dydaktycznym, którzy brali udział w wyjazdach w ramach projektów podlegających badaniu;
- innym nauczycielom zatrudnionym w badanych placówkach edukacyjnych, którzy nie brali udziału w mobilnościach w ramach badanymi projektów;
- uczniom (w wieku powyżej 15 lat), którzy uczestniczyli w lekcjach prowadzonych przez nauczycieli uczestniczących w mobilnościach;
- rodzicom (lub opiekunom prawnym) uczniów uczęszczających do danej placówki dydaktycznej, którzy na co dzień aktywnie uczestniczą w życiu szkoły.

Ankiety zostały przetłumaczone na język polski i dostosowane do polskiego kontekstu systemowego. Linki, pod którymi znajdowały się kwestionariusze dla wszystkich czterech grup docelowych, przekazano drogą mailową osobom kontaktowym w szkołach objętych badaniem. Odesłano łącznie 1787 wypełnionych ankiet, z czego ponad 30% stanowiły kwestionariusze uczniów. Respondenci brali udział w badaniu za pośrednictwem specjalnego systemu internetowego (udostępniono im aktywne adresy formularzy właściwych dla konkretnej grupy docelowej).

W ramach kolejnej fazy badania ankieta została skierowana tylko do byłych uczestników wyjazdów. Tak jak poprzednio, link do kwestionariusza (dostępny w tym samym narzędziu internetowym) został przesłany do szkół drogą mailową (na adresy sekretariatów i koordynatorów projektów) z prośbą o udostępnienie go wszystkim byłym uczestnikom wyjazdów, którzy wzięli udział w poprzedniej fazie badania. Ostatecznie w badaniu wzięło udział 156 osób, co oznacza, że ponownie udało się w nie zaangażować ponad 44% nauczycieli z pierwotnie badanej grupy docelowej. Zgodnie z informacją uzyskaną od przedstawicieli szkół spadek liczby respondentów w stosunku do wcześniejszego etapu badania kwestionariuszowego wynikał przede wszystkim ze zmian kadrowych w szkołach (zmiana miejsca zatrudnienia, urlopy macierzyńskie i wychowawcze etc.).

Tabela 3. Liczba respondentów, którzy wypełnili kwestionariusze internetowe, w podziale na grupy docelowe

	uczestnicy mobilności		inni nauczyciele		uczniowie		rodzice	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018	2016	2018
liczba wypełnień	350	156	412	-	596	-	429	-
stopa zwrotu	19,6%	44,6%	23%	-	33,4%	-	24%	-

Badanie jakościowe zrealizowano z wykorzystaniem technik grupowych (wywiady z udziałem zogniskowanych grup fokusowych) oraz analizy studiów przypadku wybranych dobrych praktyk. Do realizacji zogniskowanych wywiadów grupowych zaproszono przedstawicieli kadry zarządzającej szkół oraz uczestników tych projektów mobilności, które polegały na obserwacji pracy w partnerskiej placówce edukacyjnej za granicą (*job shadowing*). W wywiadach zrealizowanych w ramach pierwszej fazy badania wzięło udział 25 przedstawicieli szkół, w ramach dwóch wywiadów z kadrą i jednego wywiadu z byłymi uczestnikami projektów. Każde ze spotkań zostało zorganizowane w innym regionie Polski. Kolejną fazę badania stanowiły wywiady w tych samych lokalizacjach. Podobnie jak w przypadku badania kwestionariuszowego planowano w ich ramach zorganizowanie spotkań z tymi samymi uczestnikami.

Nie zawsze było to jednak możliwe, głównie ze względu na zmiany kadrowe w badanych placówkach.

Tabela 4. Liczba wywiadów w ramach jakościowej części badania podczas obu etapów aktywności badawczych

	FGI (kadra zarządzająca i koordynatorzy projektów)		FGI (uczestnicy mobilności)	Studia przypadków (szkoły)	Studia przypadków (konsorcjum)
2016	2		1	2	1
2018	1 FGI*	1 IDI**	1	1	1

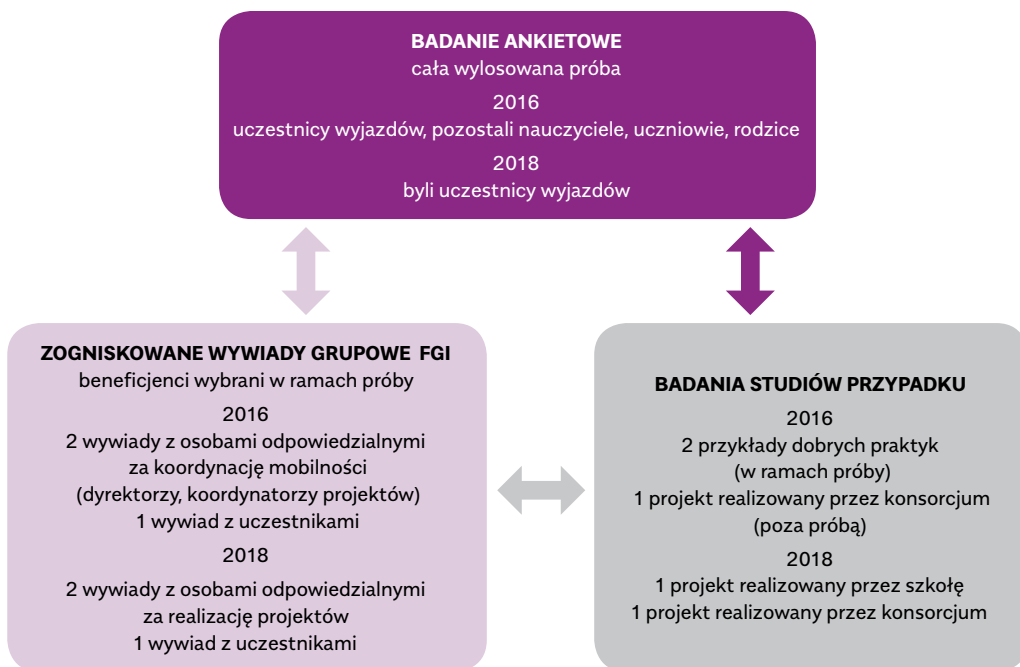
* Zogniskowany wywiad grupowy – Focus Group Interview (FGI).

** Indywidualny wywiad pogłębiony – Individual In-depth Interview (IDI). Z powodu braku dostępności uczestników jeden z planowanych wywiadów grupowych w ramach drugiej fazy badania został zrealizowany jako wywiad indywidualny.

Ostatnią fazą badania jakościowego była analiza studiów przypadku wybranych projektów stanowiących ciekawe przykłady dobrych praktyk. Miała ona pomóc przede wszystkim w określeniu mocnych stron realizacji mobilności na poziomie instytucjonalnym, ewentualnych problemów, które mogłyby utrudnić realizację projektu, oraz sposobów, w jaki badane instytucje radziły sobie z takimi trudnościami. Badanie realizowano za pomocą wywiadów indywidualnych i grupowych z przedstawicielami instytucji wnioskujących, koordynatorami projektów oraz uczestnikami wyjazdów i pracownikami dydaktycznymi, którzy nie brali udziału w mobilnościach. W ramach pierwszej fazy badaniu podlegały dwa projekty stanowiące przykłady dobrych praktyk realizowane przez szkoły oraz jeden projekt koordynowany przez konsorcjum placówek edukacyjnych. Ten ostatni projekt stanowił również jedyny wyjątek, kiedy to badaniu poddano aktywności realizowane w ramach projektu dofinansowanego w 2015 r. (wiązało się to z brakiem możliwości składania wniosków przez konsorcja w pierwszym roku konkursowym). W ramach kolejnej fazy badania powrócono do dwóch projektów, w tym jednego realizowanego przez konsorcjum. Studia przypadków zostały przeprowadzone w siedzibach badanych szkół. Każda z rozmów została zapisana cyfrowo, a następnie wykonano ich pełną transkrypcję.

Wszystkie cytaty zamieszczone w niniejszym raporcie stanowią podsumowanie drugiej fazy badań ilościowych i jakościowych. Zostały zredagowane (przede wszystkim w celu wyeliminowania wtrąceń, dygresji, urwanych myśli i potocznego języka) i skrócone (dotyczy to zwłaszcza długich, wielowątkowych wypowiedzi respondentów).

Rysunek 1. Schemat aktywności realizowanych w ramach dwóch faz badania

Dobór próby

Projekty do badania ilościowego w ramach obydwu jego faz zostały wybrane spośród projektów mobilności kadry w sektorze Edukacja szkolna, które otrzymały dofinansowanie w ramach pierwszego konkursu wniosków w programie Erasmus+. Analiza miała charakter *ex post*, dlatego badaniu zdecydowano się poddać w pierwszej kolejności projekty zamknięte (złożone i rozliczone raporty końcowe z realizacji wszystkich mobilności), projekty zakończone (złożone raporty końcowe z realizacji wszystkich mobilności) oraz niezakończony projekty ze zrealizowanymi wszystkimi mobilnościami (bez złożonych raportów końcowych).

Ponieważ cele badania dotyczyły przede wszystkim instytucjonalnego wymiaru korzyści z realizacji zagranicznych szkoleń kadry dydaktycznej, w badaniu pominięto projekty, w których brał udział tylko jeden uczestnik. Z próby usunięto również przedszkola, tak aby badanie dotyczyło jedynie szkół podstawowych oraz średnich pierwszego i drugiego stopnia. Dopuszczono

natomiast udział zespołów szkolno-przedszkolnych z uwagi na to, że takie instytucje realizują nauczanie również dla uczniów szkół podstawowych.

W wyniku selekcji wybrano 46 szkół, które – po otrzymaniu powiadomień pocztą tradycyjną i drogą elektroniczną – wyraziły zgodę na udział w badaniu. Ostatecznie w badaniu kwestionariuszowym wzięli udział respondenci z 44 placówek, dlatego w ramach kolejnej fazy badania zaproszenie skierowano tylko do tych szkół (ostatecznie wzięły w niej udział 34 placówki).

Szkoły, z których rekrutowano respondentów do wywiadów grupowych w ramach obu faz badania, zostały wyselekcjonowane z tej samej puli co w przypadku badania ilościowego. Na podstawie danych na temat wszystkich lokalizacji szkół w próbie wybrano trzy miejsca realizacji wywiadów w różnych miastach Polski. Następnie rozesłano zaproszenia do udziału w rozmowach. Skierowano je do przedstawicieli tych placówek, do których dojazd był możliwy ze względu na odległość i kwestie logistyczne. Po potwierdzeniu gotowości przyjazdu każda z zaproszonych szkół oddelegowała wybranych przez siebie respondentów, którzy wzięli udział w kolejnym etapie badania.

Projekty do realizacji badania studiów przypadku zostały wybrane na podstawie wyników oceny jakościowej zakończonych działań. W przypadku niezakończonego projektu realizowanego przez konsorcjum o wyborze zdecydowała liczba realizowanych mobilności. Zadbano również o to, aby wybór projektów odzwierciedlał zróżnicowanie typów placówek oraz aby szkoły te znajdowały się w różnych regionach kraju, różniących się pod względem warunków ekonomicznych i demograficznych.

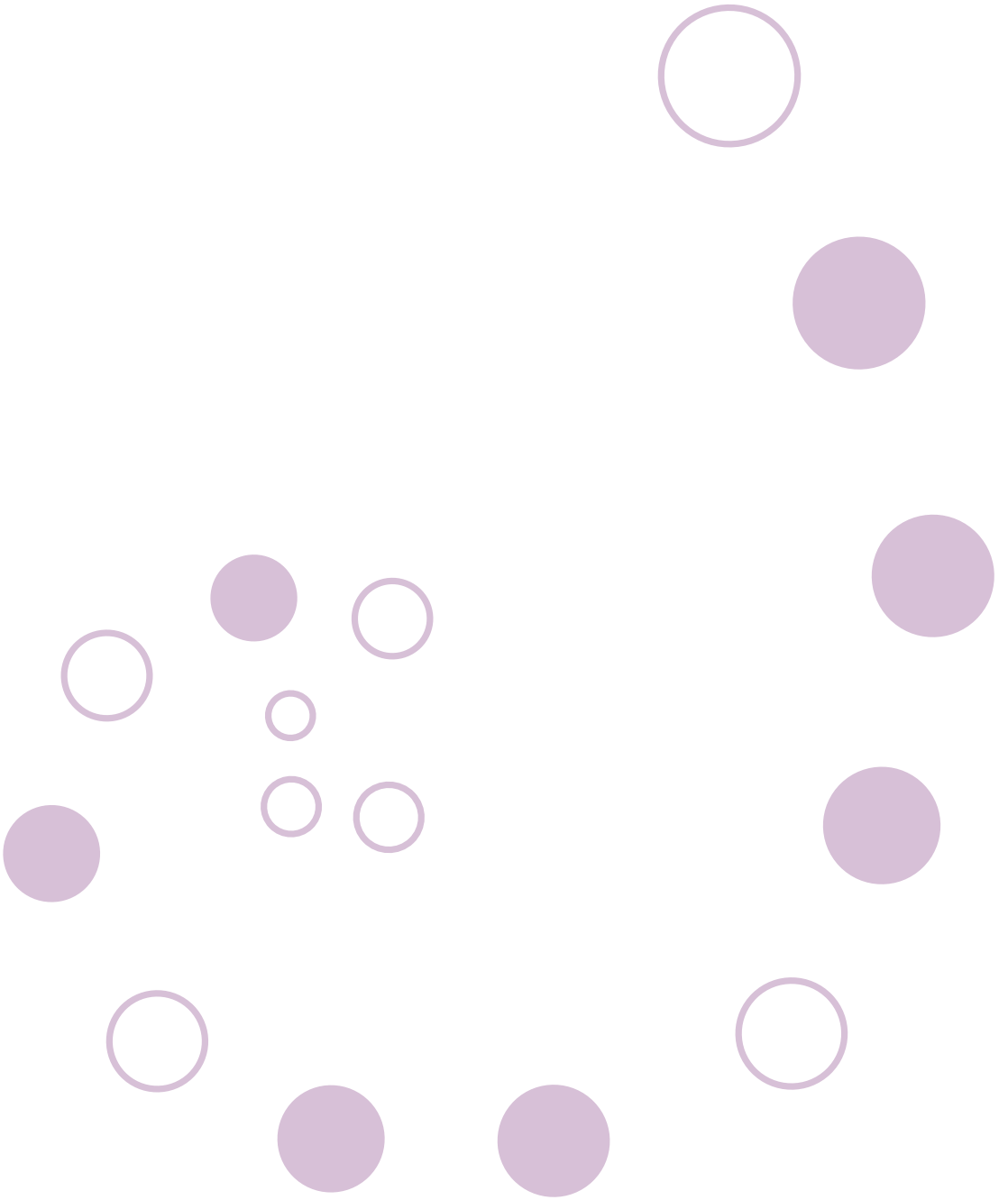
Kwestie etyczne

W celu zapewnienia jakości w procesie pozyskiwania danych w ramach badania wszystkie działania miały charakter anonimowy. Dlatego też niniejszy raport nie zawiera żadnych szczegółowych danych dotyczących próby wylosowanej do wypełniania kwestionariuszy ani informacji o instytucjach realizujących projekty wytypowane do badania jakościowego. Respondenci ankiety nie zostali poproszeni o podanie danych osobowych i kontaktowych ani żadnych innych informacji, które pozwoliłyby na identyfikację ich macierzystych szkół wysyłających. Podobne podejście zastosowano również przy realizacji wywiadów i studiów przypadku. Dlatego w publikacji nie ujawniono żadnych danych dotyczących instytucji uczestniczących w badaniu ani respondentów. Kiedy jednak w wypowiedziach rozmówców pojawiły się informacje pozwalające na zidentyfikowanie konkretnej szkoły lub osoby, odpowiednio je zanonimizowano.

Ograniczenia

Największą barierą w realizacji kolejnego etapu badania okazał się brak możliwości przeprowadzenia go z udziałem wszystkich ankietowanych w pierwszej fazie. Ograniczenie to miało różne przyczyny, m.in. zmiany w zarządzaniu szkołą, zmiany strukturalne w placówkach (np. likwidacja lub łączenie szkół), stałe lub tymczasowe zmiany personalne (np. urlopy macierzyńskie, zwolnienia lekarskie oraz inne okoliczności niezależne od badaczy, respondentów lub szkół wysyłających). Znacznie trudniejsza była sytuacja, gdy takie przeszkody dotyczyły nie tylko byłych uczestników, ale także koordynatorów projektów (jak zdarzyło się również w niektórych instytucjach wysyłających).

Istotne ograniczenie w interpretacji wyników jest także spowodowane przyjętą metodologią badania, którego rezultaty opierają się przede wszystkim na deklaracjach samych uczestników. Jest to szczególnie istotne podczas analizy danych jakościowych pozyskiwanych w badaniach długofalowych, kiedy trudno uniknąć pewnej tendencyjności związanej z upływem czasu. Dlatego też na interpretację danych pozyskanych w ramach wywiadów mogą mieć wpływ również takie kwestie jak pamięć selektywna uczestników, błąd atrybucji, efekt teleskopowy, wreszcie, nadinterpretacja. I chociaż takich ograniczeń trudno uniknąć przy realizacji badań o podobnym charakterze, sposobem na zminimalizowanie trudności związanych z interpretacją wyników było zastosowanie triangulacji danych (wykorzystywanie danych z wywiadów i badania kwestionariuszowego oraz kontrola krzyżowa z danymi kontekstowymi), a także wykorzystanie technik obserwacji podczas realizacji studiów przypadku.

3. Rozwój szkół

W niniejszym rozdziale przedstawiono najważniejsze rezultaty mobilności ze szczególnym uwzględnieniem tych efektów, które dotyczyły rozwoju instytucjonalnego szkół wysyłających uczestników. Wynikało to z ogólnych założeń programu Erasmus+, zgodnie z którymi istotnym priorytetem towarzyszącym wsparciu mobilności kadry edukacyjnej powinien być rozwój szkół wysyłających, a korzyści z wyjazdu z założenia nie powinny dotyczyć jedynie wyjeżdżających nauczycieli. Ponieważ w raporcie zaprezentowano przede wszystkim wyniki drugiej fazy badania⁵, opisane rezultaty w pierwszej kolejności dotyczą tych efektów, które okazały się trwałe i istotne w szerszym kontekście funkcjonowania badanych szkół. I chociaż dane zebrane w ramach pierwszej fazy aktywności badawczych posłużyły przede wszystkim jako dane kontekstowe, zestawienie wyników obu etapów badania pomaga lepiej zobrazować charakter długofalowego oddziaływania mobilności na placówkę wysyłającą, grono pedagogiczne i całą społeczność szkolną.

Zmiana postaw

Udział w zagranicznych szkoleniach miał istotny wpływ na zmianę postaw zawodowych nauczycieli, szczególnie tam, gdzie zdobyte doświadczenia międzynarodowe przyczyniły się do większej otwartości szkoły na poznawanie innych kultur i kontekstów kształcenia. Uczestnicy pierwszej fazy badania często deklarowali, że wyjazdy dają możliwość doświadczenia odmiennego podejścia do problemu edukacji, a to pozwala spojrzeć na polskie szkoły z zupełnie innej perspektywy. Wielu uczestników zauważyło, że mobilności miały duży wpływ na ogólną zmianę postaw zawodowych i dotychczasowych przyzwyczajzeń związanych z wykonywaniem codziennych obowiązków dydaktycznych. Często okazywało się, że opisywane zmiany dotyczyły także podejścia do wykonywanych obowiązków, a jedną z istotnych korzyści ze realizowanych mobilności był wzrost motywacji do dalszej pracy z uczniami.

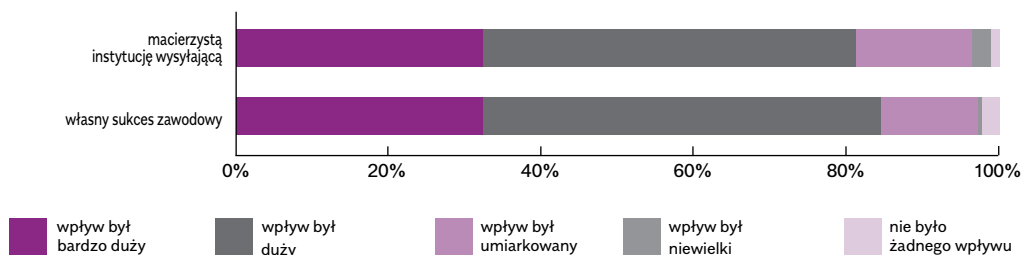
Kolejna faza badania potwierdziła wcześniejsze deklaracje. Uczestnicy badania kwestionariuszowego zostali zapytani o wpływ mobilności na ogólny rozwój szkół oraz na ich rozwój indywidualny i zawodowy. Rozkład deklaracji okazał się dość podobny, zarówno w odniesieniu do korzyści indywidualnych,

5. Wyniki pierwszej fazy badania zostały przedstawione szerzej w: Pachocki 2016.

jak i instytucjonalnych. Ponad trzy czwarte badanych respondentów uznało, że wpływ zagranicznych szkoleń na rozwój własny oraz rozwój placówki był wysoki. Ponad jedna trzecia nauczycieli uznała, że mobilności w bardzo wysokim stopniu przyczyniły się do dalszego rozwoju zarówno szkół, jak i byłych uczestników projektów.

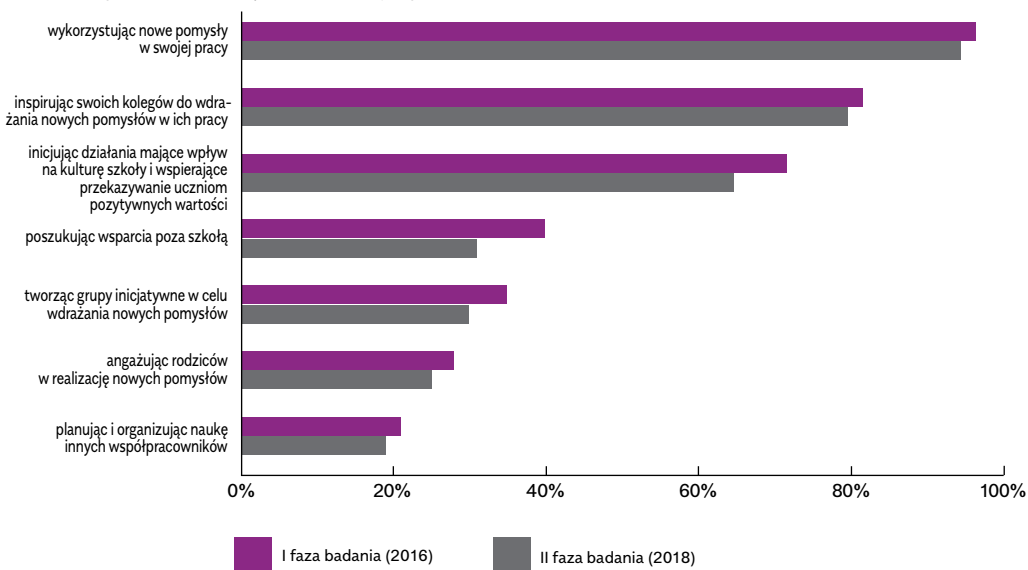
Wykres 4. Wpływ mobilności w wymiarze instytucjonalnym i indywidualnym, N = 156 (2018)

Jak oceniają Państwo ogólny wpływ projektu mobilności na:

Wykres 5. Dalsze wykorzystywanie efektów mobilności, N = 350 (2016) N = 156 (2018)

W jaki sposób wdrażają Państwo pomysły zaczerpnięte podczas realizacji mobilności? (odsetek respondentów, którzy wskazali daną odpowiedź)

Zmiany, które zaszły w szkołach, często dotyczyły tzw. miękkich rezultatów projektów. Uczestnicy wywiadów zwracali uwagę m.in. na zmianę mentalności pracowników dydaktycznych – miało to bezpośrednie przełożenie na większe otwarcie nauczycieli na nowe metody pracy z uczniami. Wskazywali na istotną zależność między rozwojem osobistym, wzrostem kompetencji zawodowych i działaniami na rzecz dalszego zwiększania kompetencji zawodowych.

Wiele się nauczyliśmy i wdrożyliśmy tyle, ile mogliśmy, i nadal to robimy, na ile to możliwe. Najważniejsze jest to, co pozostało w naszych głowach i co ma ogromny wpływ na jakość pracy w naszej szkole. Dzięki naszej współpracy i zaangażowaniu świat stoi przed nami otworem [...]. Robimy, co możemy – może nie wszystko jest możliwe – ale myślę, że damy z siebie jak najwięcej.

Ten projekt naprawdę otworzył nas na więcej.

Podstawą podejmowania jakichkolwiek działań jest zmiana światopoglądu nauczycieli. Gdy to się powiedzie, to zdecydowanie wpłynie to na poprawę jakości pracy placówki. Program Erasmus+ przyczynia się w dużej mierze do tych zmian, sprzyja rozwojowi osobistemu nauczycieli oraz zmianie ich światopoglądu. Dla mnie program był przepustką do wielu zmian. Od kilku lat uczę się języka angielskiego, wdrażam nowe metody pracy, wielokrotnie wzoruję się na europejskich systemach edukacji najmłodszych. Dziękuję za to, że miałam okazję w nim uczestniczyć, to było wspaniałe doświadczenie.

W opinii uczestników obu faz badania do zmiany postaw nauczycieli przyczyniło się również to, że poradzili sobie w nowych warunkach, podczas pobytu za granicą (ponad dwie trzecie uczestników wyjazdów, którzy wzięli udział w pierwszej fazie badania, nie miało wcześniej doświadczeń w realizacji projektów mobilności). Należy również wziąć pod uwagę to, że doświadczenie obserwacji pracy w instytucjach partnerskich spowodowało dalszy udział nauczycieli w szkoleniach i ciągły rozwój szkół jako instytucji. Udział w mobilnościach wzbudził wśród większości uczestników badania chęć stałego rozwoju, podejmowania studiów podyplomowych oraz nowych wyzwań zawodowych.

Większość z nas dalej się rozwija. Jesteśmy nauczycielami wieloprzedmiotowymi. Ja uczę przedsiębiorczości i działalności gospodarczej, transportu i logistyki, ekonomii i informatyki. Dzieciaki widzą, że ciągle czytam książki i uczę się nowych rzeczy. To uświadamia im, że nauka jest ważna i przydatna.

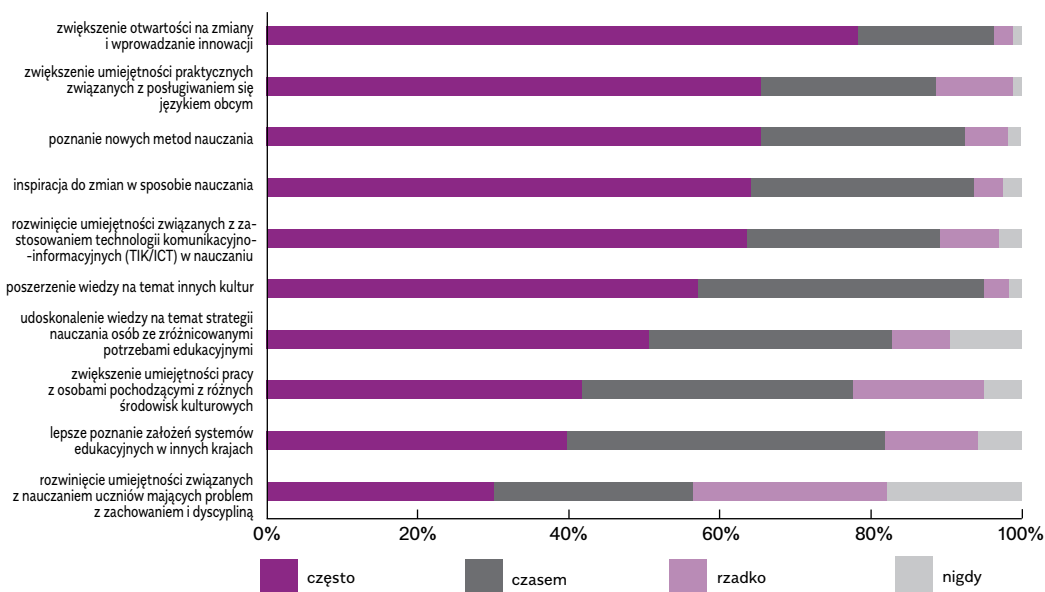
Mobilność wyzwala otwartość i nową energię. Można ją spożytkować na swój rozwój osobisty, żeby zacząć nowe studia. Niektórzy nauczyciele, którzy brali udział w mobilności, zaangażowali się w działalność szkoły. Staliśmy się bardziej nowoczesni.

W ciągu tych czterech lat, kontynuując nasze działania, zaczęliśmy pisać i realizować projekty dla uczniów. Nauczyciele i uczniowie bardzo się rozwinęli dzięki działaniom projektowym – co najmniej jedna trzecia naszych nauczycieli podjęła różne kursy i uświadomiła sobie istotę umiejętności językowych i rozwoju zawodowego.

Wzmocnienie grona pedagogicznego

Zmiany, które zaszły w instytucjach po zakończeniu mobilności, dotyczyły również większej otwartości kadry nauczycielskiej na nowe rozwiązania zarówno w procesie kształcenia, jak i w sposobie zarządzania placówkami. Niemal dwie trzecie uczestników badania ankietowego potwierdziło, że wykorzystują w swojej pracy nowe metody nauczania, szczególnie te związane z językiem obcym (65%) i technologiami cyfrowymi (63%). Wielu badanych uczestników zaś zadeklarowało wykorzystywanie nowych kompetencji związanych z poznaniem innych kultur (57%) oraz umiejętności współpracy z osobami pochodzącymi z różnych środowisk kulturowych (41%).

Wykres 6. Deklarowany poziom wykorzystania w codziennej pracy kompetencji zdobytych dzięki realizacji projektu mobilności, N = 156 (2018)

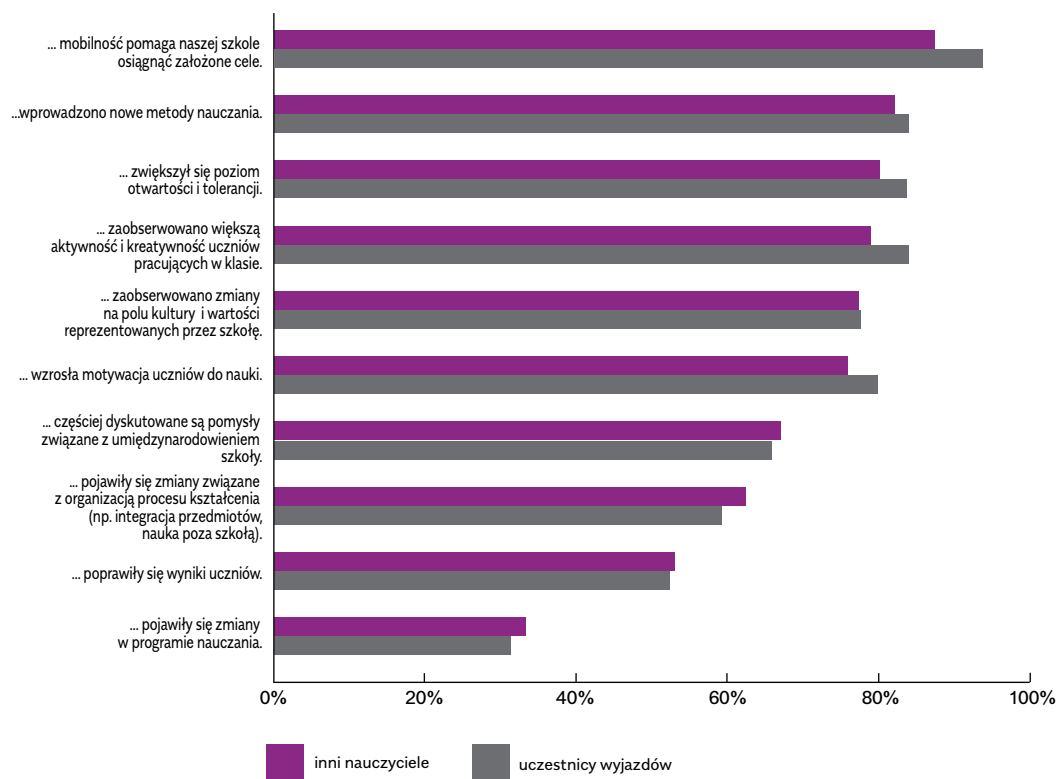

Z upływem czasu po zakończeniu projektów nie tylko ich uczestnicy, ale i pozostali nauczyciele zaczęli coraz częściej wykorzystywać nowe metody i narzędzia stosowane w zagranicznych instytucjach partnerskich. Dane zebrane

podczas pierwszej fazy badania ilościowego pozwoliły porównać ocenę korzyści, jakie mobilności przynoszą szkołom w opinii zarówno uczestników wyjazdów, jak i pozostałych nauczycieli. Badanie pokazało, że ocena korzyści jest podobna wśród respondentów z obu tych grup, co może oznaczać, że zmiany w szkołach wykraczały poza sferę indywidualnych kompetencji uczestników wyjazdów.

Wykres 7. Ocena korzyści z mobilności kadry dla placówki macierzystej, zestawienie odpowiedzi uczestników mobilności N = 350 oraz innych nauczycieli N = 400 (2016)

Po zakończeniu realizacji mobilności kadry edukacji szkolnej w ramach programu Erasmus+...

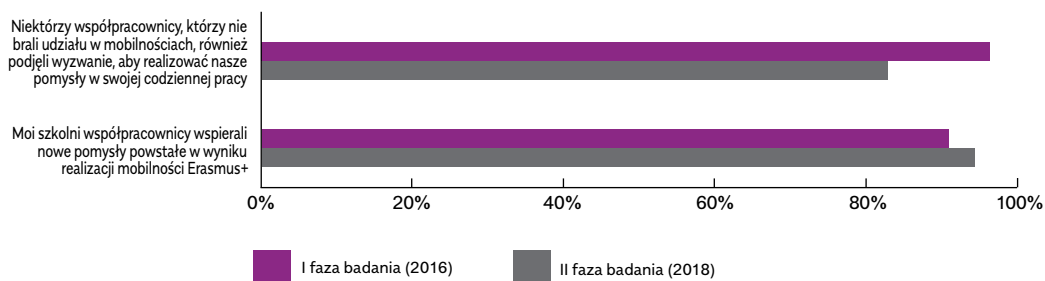

Wyniki pierwszej fazy badania pokazały również, że wspólny udział w projekcie niejednokrotnie wpływał pozytywnie na integrację całej szkolnej kadry pedagogicznej (często podkreślano, że dotyczyło to również osób, które nie brały bezpośrednio udziału w wyjazdach). Wspólna aktywność i zaangażowanie stanowiły też dobrą okazję do nauki pracy zespołowej. Zestawienie deklaracji uczestników wyjazdów, zebranych w ramach obu faz badania

kwestionariuszowego, pokazuje, że we wprowadzanie zmian zainicjowanych w szkołach w wyniku projektów było zaangażowanych także wielu nauczycieli, którzy nie uczestniczyli w mobilnościach. Należy dodać, że dwa lata po zakończeniu pierwszej fazy badania niemal 95% respondentów potwierdziło, że ich współpracownicy wspierali nowe pomysły, które pojawiły się po powrocie z mobilności (niespełna 90% w pierwszej fazie badania). Z drugiej strony jednak zdecydowanie zmniejszył się odsetek byłych uczestników projektów, twierdzących, że osoby bez doświadczenia mobilności również podjęły wyzwanie, aby wdrażać wypracowane rezultaty projektów (nieco ponad 82% deklaracji w stosunku do ponad 96% w pierwszej fazie badania).

Wykres 8. Deklarowane wsparcie grona pedagogicznego we wdrażaniu rezultatów projektów, N = 350 (2016) N = 156 (2018)

Odsetek respondentów, którzy zgodzili się z danym stwierdzeniem.

Dla uczestników wywiadów przeprowadzanych na drugim etapie badania istotną korzyścią z realizacji projektów mobilności okazała się natomiast możliwość bardziej efektywnego budowania zespołu nauczycielskiego w danej szkole. Wiele przedstawionych przykładów dotyczyło wysiłków na rzecz zwiększenia współpracy między nauczycielami. Respondenci ankiet i uczestnicy wywiadów deklarowali, że udział w projektach wywarł pozytywny wpływ zarówno na jakość funkcjonowania placówek realizujących projekty, jak i na zatrudnioną w nich kadrę pedagogiczną. Wśród uczestników badanych projektów przeważały opinie potwierdzające, że realizowane wyjazdy edukacyjne okazały się korzystne właśnie dla rozwoju grona pedagogicznego. Często również udział w projektach wzmocnił u nauczycieli, którzy powrócili z mobilności, identyfikację z placówką macierzystą.

To naturalnie przynosi się na korzyści szkoły. Najpierw należy zintegrować grupę nauczycieli przed wyjazdem za granicę [...], a potem podczas mobilności, gdy przez tydzień kadra spędza ze sobą czas w różnych sytuacjach, nie tylko podczas zajęć i szkoleń. Nauczyciele często

nie mogą ze sobą rozmawiać w codziennych warunkach pracy. Po takim wyjeździe często dochodzą do wniosku, że ktoś jest naprawdę wspaniałym towarzyszem, chociaż wcześniej nie było okazji do wspólnego spędzania czasu.

Doświadczenie zdobyte za granicą rozwija zespół pracowników szkoły. Początkowo nie było chętnych do udziału w projekcie, a teraz musimy robić selekcję nauczycieli. Uczestnicy mobilności, szczególnie nauczyciele przedmiotów zawodowych, przynieśli różne rozwiązania zauważone na miejscu bezpośrednio do szkoły. Część z nich wykorzystaliśmy w naszych pracowniach przedmiotowych.

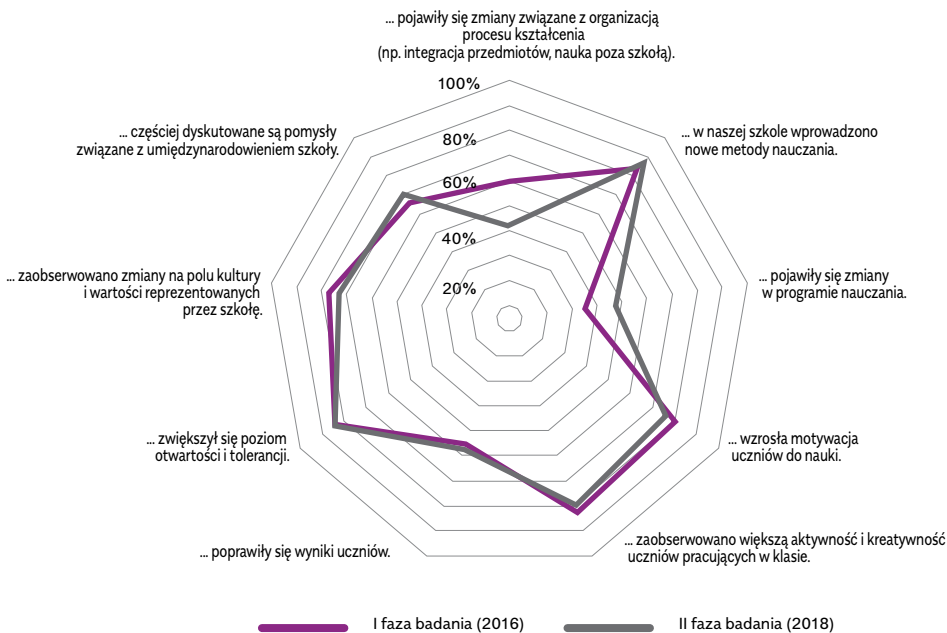
Okazało się, że pobyt za granicą był często pierwszą okazją dla nauczycieli do lepszego poznania współpracowników z własnych szkół. W przeciwieństwie do prywatnych firm i dużych korporacji szkoły nie mają możliwości organizowania imprez lub wycieczek, które mogłyby prowadzić do integracji zespołu. W rzeczywistości mobilność spełniła tę funkcję. I choć integracja nie była jej głównym, zaplanowanym celem, to wyniki tego działania okazały się istotne z perspektywy rozwoju instytucjonalnego szkoły.

Nowe metody dydaktyczne

Pierwsza faza badania jakościowego pokazała, że dla nauczycieli istotnym rezultatem mobilności były także częste próby włączania wypracowanych efektów tych projektów w proces nauczania. Zdecydowana większość respondentów badania kwestionariuszowego uznała również, że zrealizowane mobilności przyczyniły się do wprowadzania nowych form nauczania. Ponad połowa badanych nauczycieli zauważyła też zmiany dotyczące organizacji procesu kształcenia. W ramach pierwszej fazy badania pojawiały się również głosy dotyczące potrzeby zmian związanych z realizacją procesu kształcenia na rzecz większej autonomii w procesie nauczania i uczenia się. Wśród deklarowanych zmian niektórzy uczestnicy postulowali wówczas chęć m.in. odejścia od sztywnego porządku lekcji i prymatu ocen.

Wykres 9. Deklarowany wpływ mobilności na rozwój szkół, N = 350 (2016) N = 156 (2018)

Po zakończeniu realizacji mobilności kadry edukacji szkolnej w ramach programu Erasmus+...

Respondenci obu faz badania kwestionariuszowego zostali poproszeni o wskazanie zmian, jakie po zakończeniu mobilności zaszły w ich placówkach macierzystych. Choć zestawienie wyników obu faz badania pokazuje podobny poziom deklaracji w większości zdefiniowanych obszarów zmian, to ilość pozytywnych opinii dotyczących programów kształcenia w 2018 r. zwiększyła się w stosunku do wyników uzyskanych w pierwszej fazie badania. Nietrudno zauważyć też odwrotną tendencję, jeśli chodzi o kwestię organizacji procesu kształcenia. Z biegiem czasu wyraźnie zmniejszył się odsetek pozytywnych deklaracji uczestników, którzy dostrzegali zmiany, jakie zaszły w szkołach w tym zakresie. Może to świadczyć o większym długotrwałym wpływie projektów na poziomie indywidualnym (nowe metody wykorzystywane przez niektórych nauczycieli) niż na poziomie funkcjonowania całej placówki.

Po realizacji tego projektu pojawiły się u nas innowacje pedagogiczne. W ramach dodatkowych godzin wprowadziliśmy zajęcia z ekonomii i kultury europejskiej w języku angielskim.

Nasze innowacje sprawdziły się, bo dały ciekawe efekty. Chodzi nie tylko o nowe programy zajęć pozalekcyjnych. Zrealizowaliśmy projekt dotyczący samorządności, nawiązaliśmy współpracę z lokalnym centrum wolontariatu, powstał także szkolny klub wolontariuszy, w który bardzo zaangażowali się uczniowie.

Powstała telewizja szkolna, którą wsparli nauczyciele niebiorący udziału w projekcie. W nasze działania angażują się osoby, które nie uczestniczyły w wyjeździe, ale te nowe pomysły ich zaktywizowały [...]. Na pewno nikomu nie można narzucić dodatkowej pracy, ale inni widzą, że pozostali coś robią, więc jeśli sami się nie zmotywują, to nic z tego nie będzie.

Wśród wymiernych rezultatów związanych z poprawą jakości kształcenia uczestnicy wywiadów wymieniali wiele różnych obszarów, w których mają zastosowanie nowe metody nauczania. Większość przykładów dotyczyła wykorzystywania nowych technologii w nauczaniu i wprowadzania elementów nauki języków obcych do przedmiotów niejęzykowych. W opinii uczestników badania nowe metody nauczania mają pozytywny wpływ głównie na wzrost aktywności uczniów, ich motywację i zdolność do skupienia się na wykonywaniu zadanych prac. Według nauczycieli i dyrektorów szkół takie zmiany często pociągały za sobą lepsze efekty uczenia się.

Nasze dzieci wiele zyskały, jeśli chodzi o materiały dydaktyczne. Wreszcie możemy powiedzieć, że stworzono naprawdę interesujące klasy.

Realizujemy teraz lekcje geografii po angielsku, z wykorzystaniem aplikacji służącej do planowania podróży. Dzieci mogą doświadczyć, w jaki sposób można zdobywać wiedzę w praktyce, a później przedstawiają zebrane informacje w języku obcym.

Część uczestników wywiadów grupowych potwierdziła również, że podjęta mobilność przyczyniła się bezpośrednio do zmiany w programach nauczania. Należy jednak zauważyć, że nie dotyczyło to wszystkich przebadanych szkół i że nie wszystkie modyfikacje były postrzegane jako radykalne zmiany programowe. Najczęściej postulowane zmiany dotyczyły wdrażania pewnych elementów zaobserwowanych w instytucjach partnerskich, m.in. wprowadzania elementów CLIL⁶, zwiększania roli edukacji nieformalnej (np. dzięki wprowadzaniu międzynarodowych projektów wolontariackich).

6. *Content and Language Integrated Learning* – zintegrowane nauczanie języka i przedmiotu, np. poprzez wprowadzanie materiałów obcojęzycznych związanych z daną dziedziną wiedzy. Metoda CLIL jest promowana przez Komisję Europejską jako efektywna forma nauczania języków obcych.

Stworzyliśmy również innowację pedagogiczną mającą na celu wprowadzenie form wolontariatu w proces nauczania. Współpracujemy z jedną z organizacji charytatywnych w naszym regionie. Przyjeżdżają tu ludzie z całego świata, aby pomóc potrzebującym. Pomagają ludziom remontować domy, naprawiać sprzęty [...]. A nasze dzieci pomagają im zbierać fundusze, żeby kupować farby i pędzle. I za każdym razem przyjeżdża do nas grupa ludzi z całego świata. Mieliśmy gości z Ameryki, a ostatnio byli u nas Kanadyjczycy.

W ramach projektu nauczyciele biologii zyskali kompetencje w prowadzeniu zajęć w języku angielskim. Następnie zastosowaliśmy innowację pedagogiczną i teraz lekcje biologii i przyrody w naszej szkole odbywają się częściowo w języku angielskim. To bardzo się przyczyniło do podniesienia oceny z końcowego egzaminu gimnazjalnego z języka angielskiego.

Uczestnicy wywiadów realizowanych podczas drugiej fazy badania często deklarowali, że udział w mobilnościach okazał się dla nich inspiracją do wykorzystywania w nauczaniu technologii cyfrowych. O ile jednak w 2016 r. wielu z nich podkreślało, że traktują je jako nowość, która może wpłynąć na większe zaangażowanie uczniów w naukę, to kolejna faza badania pokazała, że takie rozwiązania stały się w wielu szkołach normą, a wiele efektów projektów realizowanych w obszarze technologii informacyjno-komunikacyjnych jest stale wykorzystywanych podczas lekcji.

Wprowadziliśmy nowe i ciekawe rozwiązania, takie jak tworzenie klas wirtualnych, wykorzystywanie aplikacji i programów komputerowych w nauczaniu. Wiele z narzędzi, które wykorzystujemy, jest bardzo proste, ale wtedy była to dla nas nowość. Teraz takie innowacje to dla nas norma.

Przez ostatnie cztery lata sporo się w naszej szkole zmieniło. W czterech z ośmiu sal lekcyjnych mamy tablice interaktywne, co jest znakomitym wynikiem jak na większą szkołę. W każdej klasie jest laptop. Poza tym udało nam się zatrudnić asystentów nauczycieli i nauczycieli wspomagających. Kiedy składaliśmy wniosek w 2014 r., nie przypuszczałem, że uda nam się zrealizować tyle założeń naszego projektu.

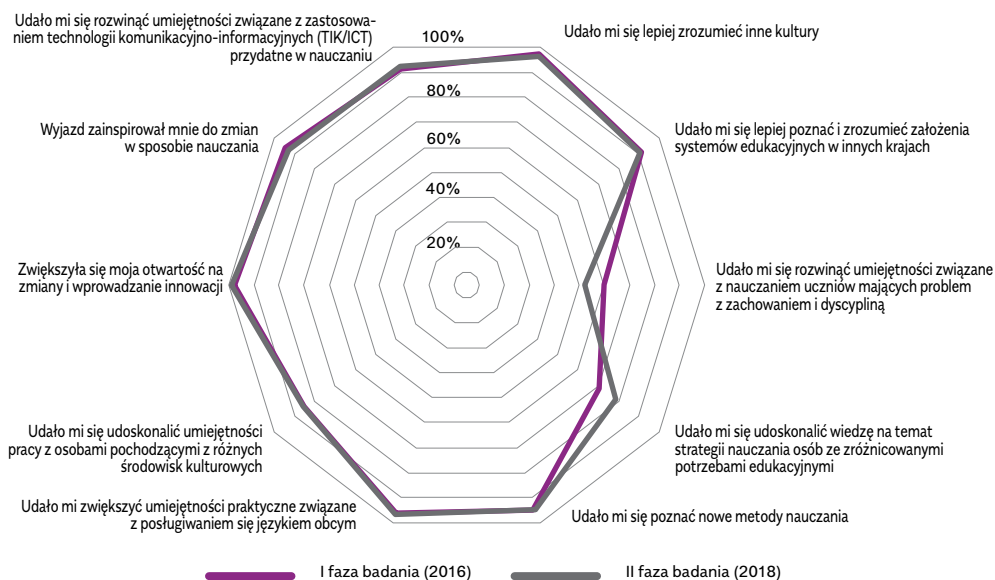
Poprawa znajomości języków obcych

Spośród istotnych korzyści wynikających z udziału w zagranicznych szkoleniach uczestnicy badania najczęściej doceniali możliwość nauki języków obcych. Podczas pierwszej fazy badania byli uczestnicy wyjazdów często podkreślali, że nauka języka w polskiej szkole opiera się w dużej mierze na przyswajaniu struktur i reguł gramatycznych, a to zwykle nie przekłada się na rozwój kompetencji porozumiewania się w języku obcym. Możliwość kontaktu z osobami z innych

krajów pokazała, że umiejętności zdobyte podczas kursów pozwalają na bezproblemowe porozumiewanie się, mimo popełniania błędów i ograniczonego słownictwa. Ponieważ często okazywało się, że takie braki nie powodowały większych trudności komunikacyjnych, pozwoliło to uczestnikom pokonać zarówno nieśmiałość, jak i barierę językową. W takich przypadkach za wartość dodaną należy uznać zachęcenie nauczycieli do częstszego posługiwania się językami obcymi nie tylko w komunikacji z partnerami zagranicznymi, ale i w innych, codziennych sytuacjach podczas pobytu za granicą.

Wykres 10. Deklarowany wpływ mobilności na rozwój indywidualnych kompetencji uczestników wyjazdów, N = 350 (2016) N = 156 (2018)

Odsetek respondentów, którzy zgodzili się z danym stwierdzeniem

W badaniu kwestionariuszowym byli uczestnicy wyjazdów zostali zapytani o przydatność nowych kompetencji, które udało im się zdobyć podczas zagranicznych mobilności. Wyniki analizy pokazały, że największy odsetek deklaracji dotyczył poznania innych kultur i zwiększenia kompetencji językowych. Zestawienie danych pozyskanych na obu etapach badania potwierdza, że poziom pozytywnych odpowiedzi dotyczący tych aspektów pozostał niezmiennie wysoki również po dwóch latach od zakończenia pierwszej ankiety. Ponad 95% respondentów pierwszej fazy badania kwestionariuszowego przyznało, że

udział w mobilności przyczynił się do poprawy znajomości języków obcych, przy czym ponad połowa badanych nauczycieli uznała, że udało jej się zwiększyć kompetencje językowe w bardzo wysokim stopniu. W 2018 r. odsetek byłych uczestników, którzy deklarowali zwiększenie praktycznych umiejętności związanych z posługiwaniem się językiem obcym dzięki udziałowi w mobilności, zwiększył się do ponad 97%. Co ważne, podobne deklaracje pojawiły się również wśród uczestników wywiadów.

Uczestnicy badania jakościowego dawali również przykłady modyfikacji programów nauczania, głównie w zakresie wprowadzania nauczania w języku obcym w ramach innych przedmiotów. Wielu z nich zauważyło, że im większe jest zaangażowanie i satysfakcja nauczycieli ze zrealizowanej mobilności, tym bardziej z jej efektów korzystają uczniowie, ponieważ poznane metody są wówczas chętniej wykorzystywane podczas zajęć. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, kiedy w języku obcym realizowany jest program nauczania przedmiotów niejęzykowych, ponieważ doświadczenia z wyjazdów okazują się przydatne również w szkołach realizujących nauczanie dwujęzyczne. Część respondentów przyznała, że kiedy pracę z młodzieżą prowadzi się w języku obcym, polskim nauczycielom brakuje doświadczenia metodycznego. Pomocna okazuje się wtedy wiedza na temat technik i metod stosowanych przez nauczycieli w krajach partnerskich. Udział w mobilności zagranicznej może wówczas znacząco wzbogacić warsztat pracy, a przez to dany przedmiot może stać się dla uczniów bardziej interesujący. Wyjazdy zachęciły nauczycieli (nie tylko językowców) również do wprowadzania obcego słownictwa oraz do prowadzenia części lekcji w języku obcym. Nauczyciele deklarowali też, że zmieniło to także podejście samych uczniów, którzy zauważyli większą potrzebę nauki innych języków i przestali bać się wykorzystywania nowych umiejętności językowych w praktyce.

Należy wprowadzać elementy CLIL i wykorzystywać pomysły metodyczne ze szkoleń. Powinniśmy pokazywać uczniom, że ciągle się uczymy języków i stwarzać im możliwości spotkań międzynarodowych.

Projekty przyczyniły się również do wdrażania innych, często nietypowych, form nauczania języków obcych. Nowe metody pozwoliły uczniom oswoić się z praktycznym wykorzystywaniem kompetencji językowych i jednocześnie pokazały im, że zajęcia szkolne można realizować w ciekawszy sposób. Według nauczycieli zachęca to uczniów do większej aktywności i zaangażowania się w życie szkoły. Co ważne, często korzyści z projektów mobilności czerpali nie tylko ich uczestnicy. Miały one bowiem zauważalny wpływ na środowisko szkolne, co przyczyniło się do zwiększenia zainteresowania nauką języków obcych zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów, wzrostu znaczenia kompetencji językowych,

szczególnie wśród starszych nauczycieli, a także do zwiększenia umiejętności posługiwania się innym językiem (przełamywanie barier językowych). Zmiany w podejściu do uczenia często wynikały z samego nabywania nowych kompetencji językowych przez grono pedagogiczne. W opinii uczestników wywiadów realizacja projektów mobilności kadry stworzyła również wiele możliwości doskonalenia kompetencji związanych z nauczaniem języków obcych.

Nauczyciele, którzy brali udział w tamtym projekcie, nie mówili po angielsku, ale zmieni się to podczas kolejnego projektu mobilności [...]. Czuliśmy barierę komunikacji, trudno było w pełni skorzystać z wyjazdu. Teraz wiemy, że zajęcia językowe powinny być prowadzone przez native speakerów.

Warto było wprowadzić regularne zajęcia językowe dla naszych nauczycieli. I chociaż byłby to świetny pomysł, barierą są środki finansowe. Dlatego nie ma możliwości prowadzenia takich zajęć w każdej szkole.

Trzeba motywować współpracowników do zdobywania certyfikatów językowych, kontynuować współpracę z partnerami zagranicznymi i rozwijać kształcenie dwujęzyczne.

Większe umiędzynarodowienie kształcenia

Uczestnicy pierwszej fazy badania często deklarowali, że jeśli tylko pojawiłaby się taka możliwość, chętnie wzięliby udział w kolejnym projekcie mobilności. Druga faza analizy potwierdziła chęć polskich nauczycieli do ponownego udziału w zagranicznych szkoleniach. Dotyczyło to zwłaszcza tych respondentów, których poproszono o wskazanie działań w największym stopniu przyczyniających się do dalszego rozwoju instytucjonalnego szkoły po zakończeniu projektu. Zdecydowana większość z nich wskazała, że najlepszym sposobem wydaje się kontynuacja podobnych wyjazdów. Zdaniem respondentów nauczyciele powinni mieć możliwość udziału w kolejnych projektach, aby mogli zdobywać nową wiedzę podczas zagranicznych szkoleń i wizyt w instytucjach edukacyjnych w innych krajach europejskich. Nauczyciele podkreślali, że mobilność zagraniczna wciąż pozostaje atrakcyjną i efektywną formą rozwoju kompetencji i dlatego warto zachęcać do udziału w podobnych projektach również te osoby, które do tej pory nie miały takiej możliwości.

Nauczyciele powinni nadal regularnie uczestniczyć w kolejnych mobilnościach, dążąc do podnoszenia swoich kwalifikacji zgodnie z potrzebami uczniów i szkoły.

Wciąż istnieje potrzeba szkoleń językowych dla nauczycieli innych przedmiotów niż angielski – język jest przepustką do szkoleń tematycznych, metodycznych. Ułatwia też kontakty z nauczycielami z innych krajów.

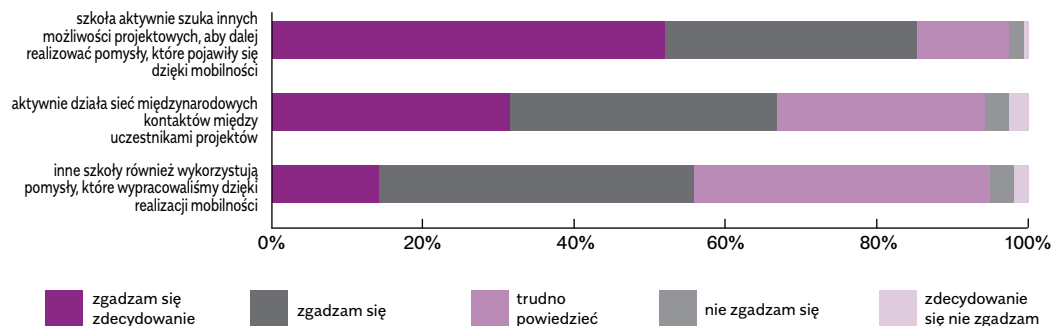

Należy szukać nowych możliwości projektowych, aby dalej realizować pomysły, które pojawiły się dzięki mobilności, rozwijać pozyskane kontakty w celu wymiany doświadczeń, a przede wszystkim pobudzać niezbędny entuzjazm do kontynuowania i rozwijania podjętych działań (np. przez motywację kierownictwa szkoły lub kontakt z uczestnikami innych projektów).

Zdaniem uczestników badania jedną z najważniejszych długoterminowych korzyści wynikających z mobilności była internacjonalizacja szkoły. Dzięki zagranicznemu doświadczeniu kadry nauczycielskiej szkoła może się rozwijać, zdobywać nowe kontakty zagraniczne, co sprzyja tworzeniu nowych partnerstw z innymi instytucjami edukacyjnymi w całej Europie. Zwiększa to również świadomość korzyści ze współpracy międzynarodowej wśród innych pracowników szkoły, uczniów, rodziców oraz innych współpracujących ze szkołą instytucji. Zdecydowana większość respondentów badania kwestionariuszowego potwierdziła również, że ich szkoły aktywnie poszukują możliwości finansowania nowych projektów międzynarodowych, a ponad połowa badanych nauczycieli stwierdziła, że ich placówki aktywnie działają w sieciach międzynarodowych z partnerami z zagranicy.

Wykres 11. Ocena wpływu projektu na dalsze działania międzynarodowe, N = 156 (2018)

Oceń, czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami:

Dzięki mobilności i nowym projektom polskie szkoły mają szansę odkryć, że współpraca międzynarodowa jest sposobem na poprawę ich funkcjonowania.

Niektórzy uczestnicy mobilności potwierdzili również, że uważają, iż po zakończeniu projektu ich szkoły zaczęły realizować więcej działań o charakterze międzynarodowym. Przyznali, że mają teraz większą świadomość tego, co w zakresie modernizacji edukacji dzieje się poza Polską. Dlatego podjęta mobilność była przede wszystkim uważana za narzędzie do korzystania z najlepszych praktyk europejskich, z nowych rozwiązań systemowych, a także z najnowszych trendów edukacyjnych. Co więcej, świadomość większego umiędzynarodowienia wydaje się nie tylko czynnikiem, który pozytywnie wyróżnia szkoły na lokalnym rynku edukacyjnym, ale także jest często uważana za czynnik zwiększający samoocenę nauczycieli i uczniów. Wynika to ze zmiany postrzegania szkoły, w której pracują, przez lokalną społeczność. Dodatkowo zdobycie statusu „szkoły działającej międzynarodowo” podnosi jej prestiż.

Myślę, że idziemy w dobrym kierunku i stajemy się szkołą, którą można nazwać szkołą międzynarodową. Wynika to również z faktu, że niektórzy uczniowie, którzy wcześniej wyemigrowali z rodzicami do Anglii i Niemiec, teraz wracają do naszej szkoły. Mamy też uczniów, którzy przyjechali z zagranicy...

Kiedy pytamy naszych uczniów, dlaczego zdecydowali się uczyć w tej szkole, wskazują na możliwość zdobycia nowych kontaktów międzynarodowych. Wiedzą, że przyjeżdżają do nas uczniowie z innych krajów i że oni też będą mogli wyjechać za granicę. To zachęca ich do wyboru nauki w naszej szkole, i nawet wybór profilu nie jest tak ważny. Taka pozycja jest dla nas bardzo cenna, szczególnie w obliczu niżu demograficznego.

W opinii uczestników wywiadów w przypadku większości szkół podjęta mobilność była tylko pierwszym krokiem na drodze do ich internacjonalizacji. Po zakończeniu projektu w placówkach tych zrealizowano we współpracy z różnymi instytucjami partnerskimi kolejne działania o charakterze międzynarodowym. W wielu przypadkach mobilność nauczycieli przyczyniła się także do przeprowadzenia podobnych projektów dla uczniów. Warto zauważyć, że szkoły szukają również innych możliwości finansowych niż program Erasmus+ (w tym współpraca dwustronna, w której uwzględniono również źródła niepubliczne). Ważne wydaje się również to, że wiele szkół poszukuje możliwości wykorzystania dotacji z innych źródeł niż fundusze UE.

Nauczyliśmy się, jak formalnie zajmować się wdrażaniem swoich programów edukacyjnych. Istnieją również międzynarodowe grupy, które przyjeżdżają do nas na wymianę z Niemiec, z Holandii... Tak więc nasi uczniowie i nauczyciele mogą obserwować wszystkie te procesy...

Byłoby wspaniale, gdybyśmy otrzymali dotację na kolejny projekt, który planujemy dla większej grupy nauczycieli. Nareszcie będą mogli zobaczyć, jak naprawdę wyglądają szkoły za granicą i w jaki sposób realizują nauczanie.

Wyniki badania jakościowego pokazały, że wiele szkół wykorzystuje zdobyte doświadczenia, realizując kolejne działania projektowe. Jednym z istotnych efektów mobilności, który niejednokrotnie wpłynął na pracę szkół, jest częstsze posługiwanie się metodą projektu, zarówno w procesie nauczania, jak i w zakresie innych aspektów dotyczących funkcjonowania szkoły. Może to wynikać z konieczności myślenia kategoriami projektowymi podczas planowania i realizacji samych mobilności. Uczestnicy twierdzili, że dzięki doświadczeniu zdobytemu podczas realizacji projektu dowiedzieli się, jak powinna wyglądać efektywna współpraca międzynarodowa, chociażby w zakresie standardów przyjmowania uczestników z zagranicy, organizacji imprez międzynarodowych czy zasad komunikacji między szkołami partnerskimi. Ponadto podjęta mobilność (często wdrażana w szkołach po raz pierwszy) przyczyniła się do decyzji o złożeniu wniosku o dofinansowanie kolejnych projektów, nie tylko tych związanych z mobilnością. Należy również zwrócić uwagę na to, że dalsza współpraca polskich szkół z zagranicznymi partnerami często miała charakter nieformalny i wykraczała poza ramy konkretnych projektów. Warto zauważyć, że niektóre z tych działań stanowiły kontynuację partnerstw nawiązanych przez samorządy.

Jesteśmy w stałym kontakcie z organizacją, z którą zrealizowaliśmy projekt. Dzięki doświadczeniu mobilności nawiązaliśmy bliższe kontakty z naszymi gospodarzami. Nauczyciele obserwowali głównie prowadzenie zajęć i organizację pracy w szkole.

Razem z partnerami z Włoch zrealizowaliśmy projekt partnerstw strategicznych. Uczniowie rozwinęli swoje umiejętności programistyczne. Ponieważ dogadujemy się ze szkołą, zorganizowaliśmy prywatną wymianę międzyszkolną i współpracę między naszymi miastami. Miasta te mają podobną architekturę renesansową, a nasi burmistrzowie są zainteresowani współpracą. Myślimy o ustanowieniu partnerstwa miast.

Dyrektorzy, którzy wzięli udział w badaniu fokusowym, zgodzili się, że realizacja międzynarodowych projektów może pozytywnie wpłynąć na strategię rozwoju danej placówki. Według uczestników wywiadów wśród najczęściej oczekiwanych efektów realizacji projektów są wewnętrzne zmiany instytucjonalne, rezultatów uczenia się uczniów (głównie tych związanych z posługiwaniem się językiem angielskim) oraz nastawienia nauczycieli, szczególnie w kwestii wykorzystywania nowych metod edukacyjnych. Prestiż szkoły w środowisku lokalnym i regionalnym wydaje się nadal ważny, ale raczej

w kontekście podwyższenia jej pozycji w rankingach. Przyciąga to do szkoły zdolnych uczniów kolejnych roczników.

Projekt mobilności zainicjował kolejne działania, których efektem jest dalsza współpraca z naszymi partnerami. Standardy programu Erasmus+ stały się w naszej szkole wzorcem. Teraz, kiedy odwiedzają nas goście z Hiszpanii, już wiemy, że wszystko powinno być zorganizowane na takim poziomie jak w Erasmusie. To są dobre praktyki, które zawsze się sprawdzają.

Obejrzelśmy pracę innej instytucji i zaczęliśmy szukać nowych środków edukacyjnych. Poszerzyliśmy naszą znajomość języka angielskiego, dzięki czemu odkryliśmy mnóstwo zasobów dydaktycznych w internecie. Kiedy zrealizowaliśmy więcej projektów, kupiliśmy oprogramowanie, teraz skończyliśmy projekt dla uczniów i kupiliśmy więcej tabletów. Kontynuujemy działania w dziedzinie robotyki i projektów wspierających rozwój nauczycieli.

Zwiększenie prestiżu i konkurencyjności szkół

Niemal wszyscy respondenci pierwszej fazy badania kwestionariuszowego przyznali, że jednym z ważniejszych powodów składania wniosków o dofinansowanie (i jednocześnie jedną z bardziej istotnych korzyści związanych z realizacją projektów) była chęć podniesienia prestiżu szkoły oraz jej konkurencyjności na tle lokalnej oferty edukacyjnej. W opinii badanych dyrektorów szkół wynikało to z konieczności rywalizacji między szkołami, chociażby w kwestii naboru kandydatów w obliczu niżu demograficznego.

O ile wzrost konkurencyjności szkoły miał dla nauczycieli istotne znaczenie, szczególnie dla tych na co dzień pracujących w placówkach położonych w większych ośrodkach miejskich, to respondenci zatrudnieni w placówkach w małych miejscowościach często określali składanie wniosków jako sposób na przetrwanie. Dotyczyło to zwłaszcza szkół w miejscowościach położonych blisko dużych aglomeracji i narażonych na zjawisko odpływu uczniów do konkurencyjnych szkół miejskich. Brak wystarczającej liczby uczniów oznacza przerwanie ciągłości klas i w konsekwencji może prowadzić nawet do zamknięcia placówki. W takich sytuacjach realizacja międzynarodowych projektów była postrzegana jako szansa na zapewnienie szkole atrakcyjności w oczach młodych ludzi, a przez to na przetrwanie placówki.

Mamy świetną pozycję, jeżeli chodzi o rekrutację nowych roczników. Nasi uczniowie osiągają świetne wyniki podczas egzaminów końcowych. Widzimy też duże zainteresowanie współpracą z naszą szkołą wśród różnych instytucji. Staliśmy się liderami i dlatego nasze działania i zaangażowanie jest doceniane.

Inne szkoły patrzą na nas jak na wzór do naśladowania, ponieważ widzą, ile rzeczy udało nam się zrealizować.

W drugiej fazie badania nauczyciele również wymieniali znaczenie prestiżu szkoły wśród istotnych korzyści instytucjonalnych, jakie wynikają z realizacji projektów międzynarodowych. Należy jednak zauważyć, że aspekt ten był wskazywany zdecydowanie rzadziej niż na wcześniejszym etapie badania. Można więc założyć, że w wyniku zrealizowanych mobilności zmieniło się strategiczne podejście szkół do sposobów korzystania z mobilności. O ile decyzje o złożeniu wniosków były podejmowane przez szkoły w celu zwiększenia ich konkurencyjności na lokalnym rynku edukacyjnym, to po zakończeniu projektu zdecydowanie ważniejsze okazały się korzyści związane z rozwojem instytucjonalnym. Można więc uznać, że szkoły o pewnym poziomie umiędzynarodowienia wolą wykorzystywać zdobyte doświadczenia międzynarodowe w sposób zdecydowanie pełniejszy i wykraczający poza sferę korzyści związanych z osiągnięciem prestiżu wśród lokalnych placówek oświaty.

Poprawa klimatu szkoły

Wyniki obu faz badania potwierdziły, że wyjeżdżający nauczyciele dostrzegają związek mobilności nie tylko z rozwojem szkoły w obszarach dotyczących dydaktyki i organizacji procesu nauczania. Na obydwu etapach badania kwestionariuszowego ponad trzy czwarte respondentów potwierdziło wpływ projektów na kulturę szkoły i społeczność uczniowską, w tym na zwiększenie motywacji uczniów do nauki (choć należy dodać, że poziom pozytywnych deklaracji w tych obszarach był nieznacznie niższy w drugiej fazie badania). W ramach drugiej fazy badania jakościowego nauczyciele twierdzili, że doświadczenia i wiedza wynikające ze zrealizowanych mobilności w wielu wypadkach uświadomiły im, że warto organizować podobne projekty dla uczniów.

Staliśmy się bardziej tolerancyjni [...]. Myślę, że wiele z tych wartości przeniesiemy na wychowanie uczniów. Zachęcamy ich do podróżowania, mówimy o tolerancji wobec innych osób. Im bardziej stajemy się otwarci, tym bardziej otwiera się cała szkoła.

Nauczyciele zauważyli też, że i sami uczniowie preferują nowe formy zajęć lekcyjnych, dzięki którym są bardziej zmotywowani i niekiedy nawet proponują kolejne innowacje. Respondenci często deklarowali, że kiedy tylko odchodzą od zajęć rozumianych tradycyjnie, uczniowie wykazują większe zainteresowanie. Od kiedy nauczyciele bardziej otworzyli się na interakcję z uczniami, zauważyli też dużą zmianę w ich podejściu do nauki. Uczestnicy badania często potwierdzali, że kolejne realizowane działania często obejmowały również uczniów. Przed

wszystkim były to wyjazdy zagraniczne, a także działania z wykorzystaniem mobilności wirtualnej. Natomiast w placówkach działających w obszarze edukacji zawodowej mobilność kadry niejednokrotnie przyczyniła się do realizacji uczniowskich staży i praktyk zagranicznych.

Przez te cztery lata, przy kontynuacji projektów, pisaniu kolejnych, zaczęliśmy pisać projekty dla uczniów i teraz jesteśmy w trakcie ich realizacji. Nauczyciele i uczniowie bardzo się rozwinęli dzięki działalności projektowej.

Wyniki rosną wraz z motywacją. Nowe metody zachęciły uczniów do nauki [...]. Dzieci rozwijają swoją niezależność i zyskują pewność siebie.

Nasi uczniowie przygotowywali różnego rodzaju zajęcia i pokazy umiejętności dla młodszych uczniów. Chodziło o dzielenie się wiedzą i wynikami projektu.

Co ważne, nauczyciele często podkreślali, że uczniowie obserwują postawę swoich nauczycieli, weryfikują ich wiedzę, śledzą ich rozwój. Dzięki zaangażowaniu nauczyciel staje się autorytetem, wzorcem do naśladowania. Może to również przyczynić się do osiągnięcia lepszych wyników w nauce.

Nasi uczniowie obserwują to, co robimy i jakie mamy doświadczenie. Z biegiem lat przychodzą też do nas nasi byli uczniowie, którzy oglądają, co się dzieje, i cenią metody naszej pracy, która przydaje się im na studiach.

Nasz projekt nie ograniczał się do mobilności nauczycieli. Jeśli nauczyciel jest wzorem do naśladowania, to może przenieść efekty projektu na dzieci i rodziców.

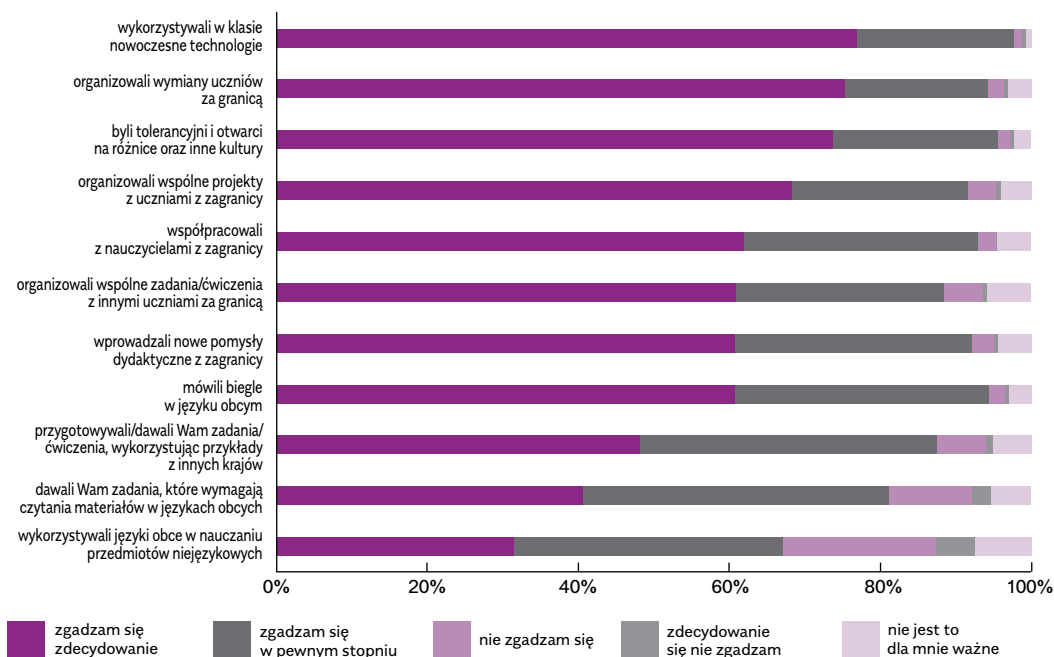
Teraz, kiedy nasi nauczyciele zdobyli nowe kompetencje za granicą, zaczęli dzielić się swoim doświadczeniem podczas lekcji. Tak więc uczniowie nie postrzegają ich jako tych „belfrów z kredą”, zamkniętych w murach szkoły, ale jako ludzi, którzy też mogą mieć swoje ambicje i szerokie horyzonty.

Respondentami pierwszej fazy badania kwestionariuszowego byli nie tylko nauczyciele, ale również uczniowie oraz ich rodzice. Zebrane dane pozwalają stwierdzić, że uczniowie raczej pozytywnie oceniają efekty zrealizowanych mobilności. Ponad 90% z nich potwierdziło, że nauczyciele dzielili się swoimi spostrzeżeniami po wyjazdach i opowiadali o tym, jak wygląda nauka za granicą. Podobny poziom pozytywnych deklaracji dotyczył współpracy między nauczycielami z różnych krajów. Uczniowie uznali, że taka współpraca może okazać się ważna dla rozwoju szkoły (ponad 90% odpowiedzi).

Niezwykle istotna wydaje się również zmiana postaw, w tym zmiana światopoglądowa. Ponad 95% uczniów stwierdziło, że ważna jest dla nich tolerancja i otwartość nauczycieli na różnice kulturowe.

Wykres 12. Ocena korzyści z realizacji mobilności przez kadrę pedagogiczną – opinie uczniów N = 596 (2016)

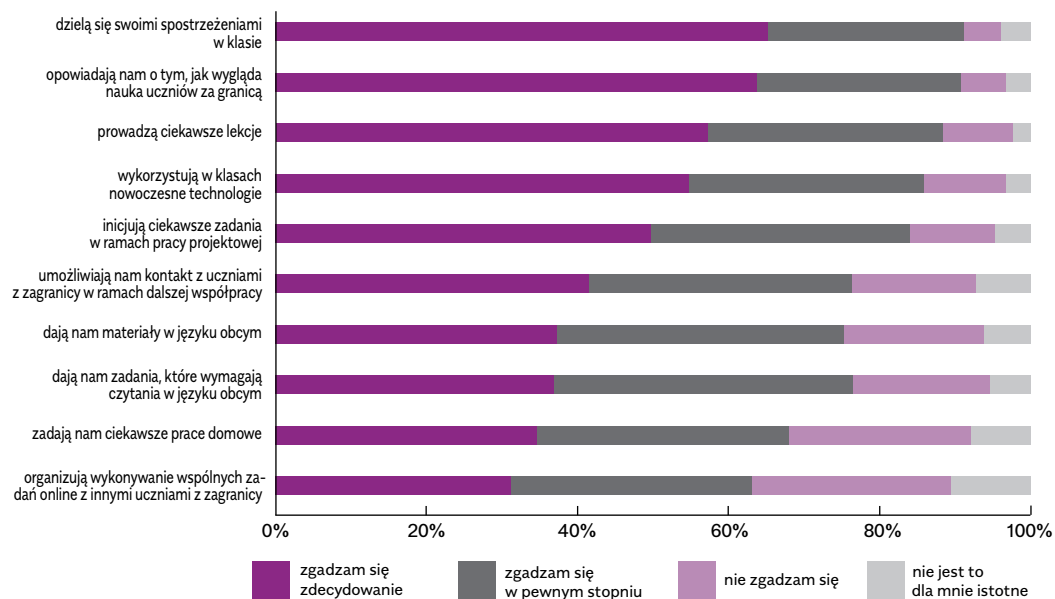
Oceń, czy zgadzasz się z następującym stwierdzeniem: bardzo ważne jest, by Twoi nauczyciele...

Najsłabiej uczniowie ocenili natomiast realne działania związane z umiędzynarodowieniem szkoły. Mniej niż dwie trzecie z nich potwierdziło, że nauczyciele po powrocie z mobilności realizowali projekty, w których brali udział również uczniowie z zagranicznych szkół. Jest to o tyle ciekawe, że to właśnie uczestnictwo w międzynarodowych projektach respondenci z tej grupy uznali za najważniejszą potencjalną korzyść, jaką mogłyby w dłuższej perspektywie przynieść zagraniczne wyjazdy kadry pedagogicznej. Badani uczniowie często deklarowali, że chcieliby uczestniczyć w projektach z uczniami z innych krajów, a także w uczniowskich wymianach zagranicznych (ponad 90%). Należy również podkreślić, że zdecydowana większość badanych uczniów nie brała nigdy udziału w zagranicznych wyjazdach edukacyjnych. Tylko nieco ponad jedna czwarta badanych mogła wówczas pochwalić się doświadczeniem udziału w wymianach uczniowskich.

Wykres 13. Ocena efektów mobilności zrealizowanych przez kadre pedagogiczną – opinie uczniów N = 596 (2016)

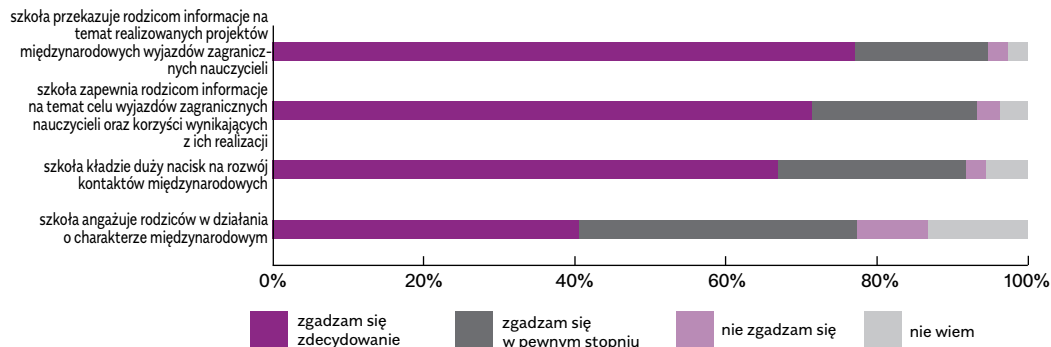
Oceń, czy zgadzasz się z następującym stwierdzeniem: nauczyciele po powrocie z wyjazdów szkoleniowych za granicą...

Opinie uczniów odnośnie do zwiększenia działań międzynarodowych potwierdzają się również w deklaracjach rodziców, którzy wzięli udział w pierwszej fazie badania. Wszyscy z drobnymi wyjątkami (ponad 99%) potwierdzili, że ważne jest zdobywanie przez dzieci kompetencji związanych ze współpracą międzynarodową. Dostrzegli również związek między zagranicznymi mobilnościami i rozwojem szkoły (96%), w tym także związek między umiędzynarodowieniem szkoły a osiąganymi przez uczniów wynikami w nauce (ponad 95%).

Wykres 14. Korzyści z realizacji mobilności dla otoczenia szkoły wysyłającej – opinie rodziców N = 429 (2016)

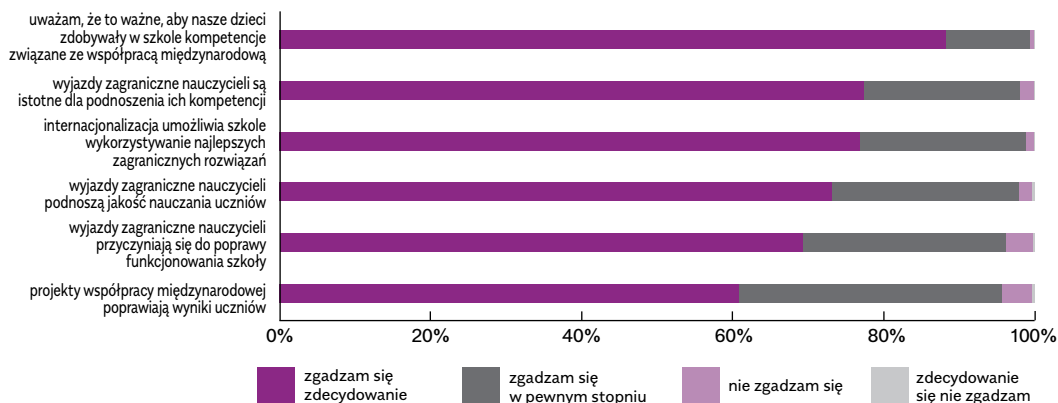
Oceń, czy zgadzasz się z następującym stwierdzeniem: międzynarodowe działania szkoły, w której uczy się moje dziecko, wiążą się z tym, że...

Należy jednak zaznaczyć, że nie wszyscy badani rodzice byli pozytywnie nastawieni do wyjazdów nauczycieli (ponad 12% respondentów zauważyło, że wskutek mobilności kadry uczniowie tracą lekcje). Pozytywna jest natomiast informacja dotycząca przekazywania rodzicom informacji na temat celów i efektów realizowanych wyjazdów. Rodzice zauważyli również, jaką wagę mają dla szkół kwestie dotyczące umiędzynarodowienia placówek edukacyjnych. Potwierdzili także, że szkoła sama angażuje ich w takie działania.

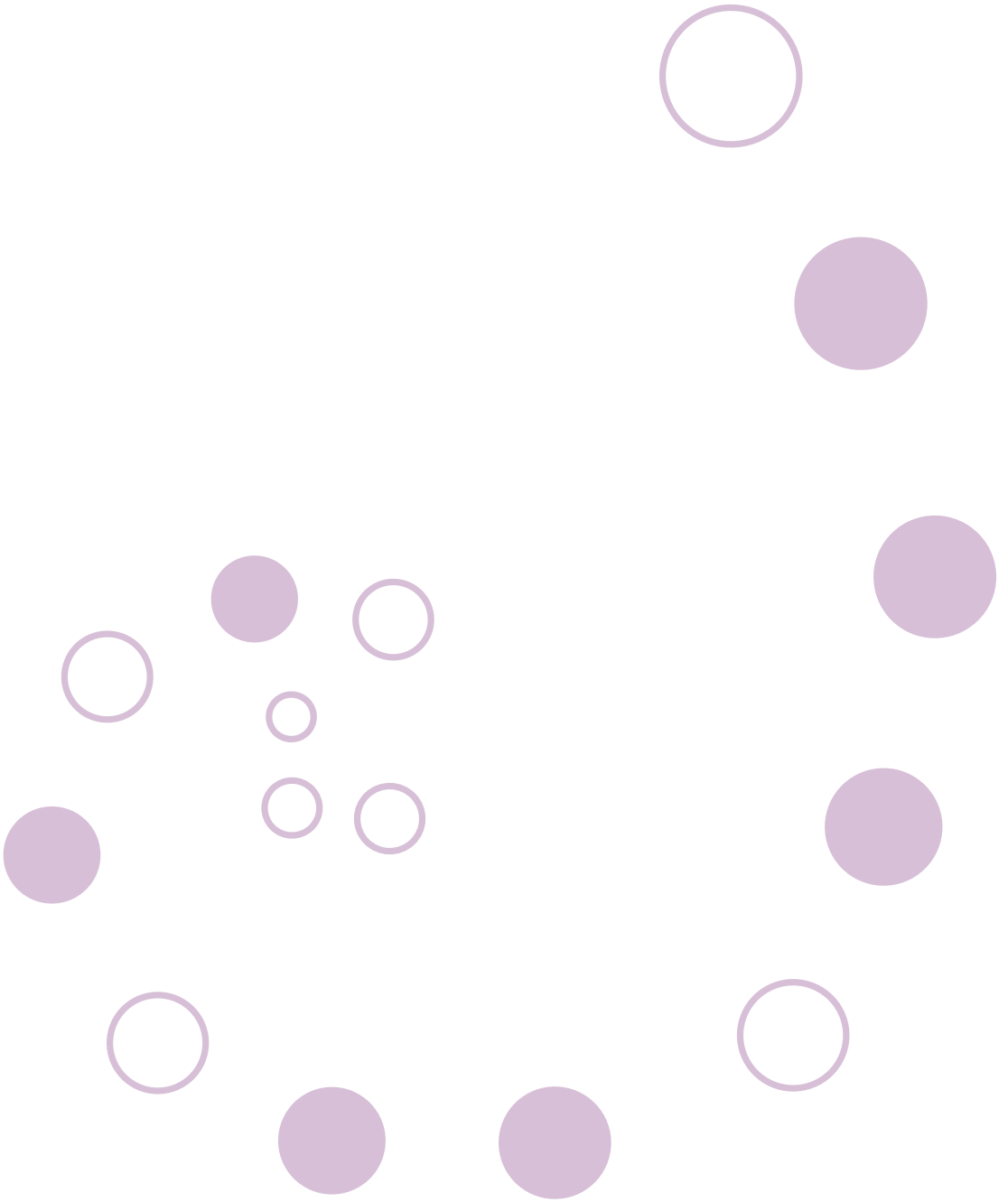
Wykres 15. Korzyści z realizacji mobilności dla otoczenia szkoły wysyłającej – opinie rodziców N = 429 (2016)

Oceń, czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami

Wyniki zebrane w ramach drugiej fazy badania pokazują jednak, że w 2018 r. poziom deklaracji dotyczących zaangażowania w realizację nowych inicjatyw także rodziców uczniów spadł do niespełna 20% w porównaniu do pierwszej fazy badania, kiedy deklarowało to ponad dwie piąte nauczycieli. Należy jednak dodać, że takie dane nie muszą świadczyć o trudnościach z zaangażowaniem rodziców w procesy zmian zachodzące w szkołach. Większe zaangażowanie rodziców na tym polu może nie być koniecznym warunkiem wprowadzania takich zmian.

Dzięki realizacji projektów poszerzyliśmy horyzonty i zmieniliśmy podejście do nauczania. [...] Nauczyciele z takim doświadczeniem z pewnością pracują lepiej, wiedzą więcej o edukacji w innych krajach. Zwiększa się również jakość pracy i współpracy z rodzicami – ponieważ taka współpraca w innych krajach różni się od naszych standardów.

4. Czynniki sukcesu

W rozdziale przedstawiono wyniki badania ze szczególnym uwzględnieniem czynników sukcesu, które sprawiły, że analizowane projekty przyniosły szkołom trwałe i satysfakcjonujące rezultaty. Wśród takich czynników badani nauczyciele najchętniej wymieniali gotowość do przejawiania postaw liderekich, do dzielenia się wiedzą pozyskaną podczas mobilności oraz zapewnienie wsparcia przez dyrekcję. Zwracano też uwagę na takie aspekty jak zgodność założeń projektu z potrzebami szkół oraz umiejętność weryfikacji osiągniętych efektów, zarówno pod względem ich jakości, jak i przydatności w badanych placówkach.

Rola postaw liderekich

Wyniki obu faz badania pokazały, że głównym źródłem sukcesu przy realizacji projektów mobilności jest zaangażowanie nauczyciela, który koordynuje działania projektowe. Dzięki swojej pracy i wysiłkowi może on promować efekty projektu wśród innych nauczycieli i wprowadzać zmiany w szkole, stając się gwarantem trwałości wypracowanych rezultatów. Jest to często jedyna osoba, która – jako że odpowiada jednocześnie za przygotowanie wniosku projektowego, logistykę, dokumentację, realizację działań, a także za rozliczenie i ewaluację – ma pełną wiedzę na temat projektu. Odgrywa rolę jedynej osoby odpowiedzialnej za całość realizowanych działań. Koordynatorzy często przyznawali, że są pasjonatami współpracy międzynarodowej, a realizacja mobilności przynosi im dużą satysfakcję.

W projekcie trzeba trafić na pasjonatów. Każdy wyjazd i każdy powracający uczestnik wprowadza trochę nowej energii w szkole.

Nauczyciele są niesamowicie zaangażowani w projekty. Często zarażają swoją pasją nawet te osoby, które w nich nie uczestniczyły.

Uczestnicy obu faz badania podkreślali, że zaangażowanie osób pracujących nad projektem jest ważne w kontekście dużego nakładu pracy, jakiego wymaga takie przedsięwzięcie. Jeśli w instytucji brakuje ludzi związanych z danym projektem, trudno sprawić, by jego efekty były trwałe, i prowadzić kolejne działania po zakończeniu mobilności. Takie opinie pojawiały się w zasadzie w każdym z przeprowadzonych wywiadów. Równocześnie koordynatorzy

projektów często zwracali uwagę na satysfakcję, jaką daje im współpraca międzynarodowa. Jeżeli w szkole pojawi się nauczyciel-pasjonat, to jego zaangażowanie w projekt często przekłada się na zadowolenie wynikające ze zdobywania nowej wiedzy, poszerzania horyzontów, wreszcie, ze zwiększania ogólnych kompetencji związanych z realizacją nieszablonowych zadań. Korzyści indywidualne są szczególnie istotne dla koordynatorów projektów – są nagrodą za dodatkową pracę i stanowią zachętę do prowadzenia dalszych działań.

Nie każdy nauczyciel, który nie miał wcześniej do czynienia z projektem, zdaje sobie sprawę i rozumie, ile czasu trzeba poświęcić na działania projektowe.

Koordynator projektu musi mieć wiedzę w takich kwestiach jak wizy, ubezpieczenia, no i musi mieć ze sobą zapas gotówki. [...] Każdy kolejny projekt uczy nas, czego dopilnować kolejnym razem, bo każdy kolejny problem zwiększa naszą świadomość o tym, czego powinniśmy unikać, aby nie popełniać podobnych pomyłek w przyszłości.

Wyniki badania pokazują, że to właśnie szkolni liderzy odgrywają rolę kontynuatorów wypracowanych rezultatów. Mają bezpośredni wpływ na realizowany projekt, dzięki czemu mogą wprowadzać innowacyjne rozwiązania bezpośrednio po zakończeniu działań projektowych. Jeśli z danej instytucji wysyłającej odchodzą nauczyciele zaangażowani w dany projekt, coraz trudniej kontynuować wprowadzanie zmian, szczególnie jeżeli wykracza to poza standardowy zakres obowiązków. Zagrożeniem jest więc pozostawianie wiedzy projektowej w rękach tylko jednej osoby, ponieważ ta, decydując się na odejście z pracy, zabiera ze sobą cały know-how zdobyty podczas realizacji projektu.

Nikt nie odmawiał pomocy, jeśli o to ich poprosiłam, ale ja jestem taką osobą, że jeśli biorę za coś odpowiedzialność, to wolę to zrobić sama, niż poprawiać rezultaty pracy innych osób.

Nie angażuję nikogo w kwestie formalne, bo musiałabym bardzo dużo czasu poświęcić na to, żeby zebrać informacje od innych osób. Nie miałabym też pewności, czy wszystko będzie gotowe na czas.

Jedna osoba nie jest w stanie tego wszystkiego dopiąć, a nikt się nie kwapi, aby być koordynatorem, nikt nie chce podpisywać dokumentów itp.

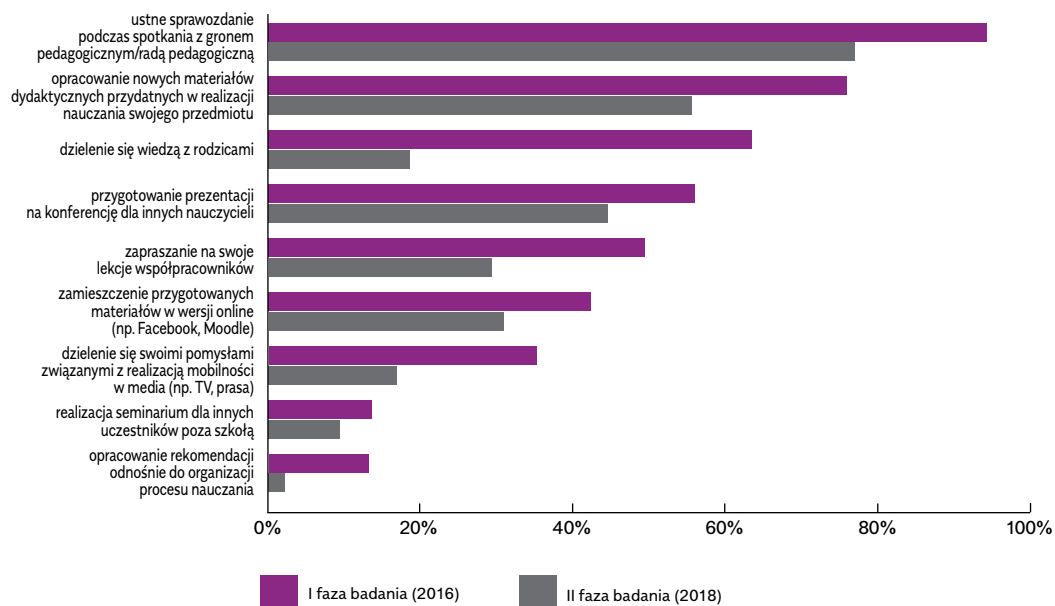
Dzielenie się wiedzą

Wyniki badania pokazują, że jednym z istotnych czynników zwiększających poziom wykorzystania i trwałość rezultatów jest dzielenie się zdobytą wiedzą z innymi nauczycielami. Uczestnicy pierwszej fazy badania deklarowali dużą

aktywność na polu działań upowszechniających – ponad 95% osób, które wzięły udział w szkoleniach zagranicznych, podzieliło się swoją wiedzą i zdobytym doświadczeniem z innymi zainteresowanymi osobami lub instytucjami. Ponad trzy czwarte ankietowanych zadeklarowało również opracowanie nowych materiałów dydaktycznych, a niemal dwie trzecie respondentów potwierdziło, że zdobytą wiedzę dzieliło się także z rodzicami uczniów.

Wykres 16. Deklarowane formy upowszechniania rezultatów przez uczestników projektów, N = 156 (2018)

Które z poniższych form upowszechniania rezultatów projektu przyczyniły się Państwa zdaniem w największym stopniu do realnych zmian w Państwa instytucji? (odsetek odpowiedzi twierdzących)

Nieco inaczej przedstawiały się deklaracje dotyczące przekazywania nowej wiedzy na poziomie zarówno lokalnym, regionalnym, jak i instytucji edukacyjnych. Chociaż ponad połowa ankietowanych uczestników w ramach pierwszej fazy badania potwierdziła przygotowanie prezentacji w związku z udziałem w konferencjach, zdecydowanie mniej respondentów zadeklarowało działania zakładające bezpośrednią interakcję z przedstawicielami innych instytucji, które byłyby potencjalnie zainteresowane rezultatami wypracowanymi w ramach realizowanych działań projektowych (seminaria dla innych uczestników, rekomendacje).

Druga faza badania przyniosła istotny spadek deklaracji w kwestii dzielenia się wiedzą, szczególnie w zakresie propagowania rezultatów projektów poza szkołą. Dane z ankiet pokazują, że szkoły wysyłające nauczycieli na mobilność zdecydowanie chętniej upowszechniają rezultaty takich wyjazdów we własnym gronie nauczycielskim, natomiast wyraźnie rzadziej dzielą się swoim doświadczeniem podczas spotkań z przedstawicielami innych szkół, np. na warsztatach doskonalenia zawodowego, konferencjach metodycznych, naukowych lub związanych z realizacją wspólnych projektów dydaktycznych. Co ciekawe, zdaniem wielu uczestników wywiadów to właśnie upowszechnianie wyników poza szkołą miało znaczący wpływ na ostateczny sukces zrealizowanych działań projektowych. Zgodnie z deklaracjami byli uczestnicy mobilności podzielili się swoją wiedzą i spostrzeżeniami z innymi nauczycielami podczas spotkań rady pedagogicznej, szkoleń i warsztatów, co spowodowało wzrost zainteresowania uczestnictwem w kolejnych projektach również wśród nauczycieli z innych szkół.

Pierwszym krokiem w szkole było dzielenie się naszą wiedzą podczas szkolenia z innymi nauczycielami. To, co widzieliśmy, może zainspirować innych. Prowadziliśmy szkolenia nie tylko dla naszych nauczycieli, ale także w naszym regionie.

Upowszechnianie rezultatów jest ważne i wspierała nas w tym dyrekcja. Wysłałiśmy zaproszenia do szkół, chcieliśmy podzielić się wiedzą na temat wykorzystania narzędzi ICT dla nauczycieli-lingwistów z innych szkół w naszym mieście. Wystarczyło, żeby nasz dyrektor zadzwonił do tych szkół, aby ich przedstawiciele mogli wziąć udział w szkoleniu.

Interesujące, że bez względu na to, jakie działania upowszechniające podejmowano w szkołach, rekomendacje odnośnie do konieczności dzielenia się wiedzą pojawiały się często, na różnych etapach badania. Dotyczyły przede wszystkim opracowania sposobów upowszechniania rezultatów projektów. Nauczyciele zwracali także uwagę, że zaletą takich działań jest też możliwość zainteresowania innych nauczycieli, a nawet uczniów, ideą mobilności i czerpania wiedzy z zagranicy.

Powinniśmy dzielić się zdobytą wiedzą, przekazywać swoje obserwacje w związku z wprowadzeniem nowych metod podczas rozmów w gronie pedagogicznym.

Jeżeli ktoś ma jakieś pytania, to chętnie dzielę się swoją wiedzą i umiejętnościami. To jeden z efektów programu Erasmus+.

W odróżnieniu od respondentów badania ilościowego, uczestnicy wywiadów często deklarowali udzielanie wsparcia innym instytucjom w zakresie realizacji projektu, np. dzięki zapewnieniu szkoleń dla nauczycieli, otwartym lekcjom i udostępnianiu materiałów. Zwrócili także uwagę na konieczność współpracy ze środowiskiem lokalnym i instytucjami działającymi w najbliższym otoczeniu szkoły.

Ważna jest współpraca ze środowiskiem lokalnym, z nauczycielami z innych szkół oraz dzielenie się swoimi doświadczeniami na portalach społecznościowych.

Należy dzielić się ze społecznością wypracowanymi rezultatami po odbytej mobilności i pokazywać jej efekty. Trzeba też podkreślać, które konkretnie działania miały wpływ na rozwój placówki w czasie zebrań z rodzicami lub na imprezach okolicznościowych.

W naszym przypadku chcielibyśmy pomóc innym szkołom i dać im wskazówki do napisania projektu. Nauczyciele z innych szkół przyjechali na warsztaty, które zorganizowaliśmy w naszej szkole, dzięki czemu możliwe jest zaszczerpienie idei realizacji projektów i przekazanie tej wiedzy dalej.

Część deklaracji dotyczyła także szerszej promocji projektu oraz jego rezultatów, nie tylko w bezpośrednio zainteresowanych instytucjach edukacyjnych, ale również w mediach. Chociaż nietrudno zauważyć spadek takich deklaracji wśród respondentów badania kwestionariuszowego (nieco ponad 30% deklaracji w drugiej fazie badania wobec ponad 40% pozytywnych odpowiedzi w fazie pierwszej), to należy podkreślić, że uczestnicy wywiadów chętnie opowiadali również i o takich formach upowszechniania rezultatów mobilności.

Upowszechnianie rezultatów jest ważne. Podczas projektu artykuły o naszych wyjazdach pojawiały się na stronie internetowej szkoły, na portalach internetowych i w lokalnych gazetach. [...] Przyszła też dziennikarka z radia, aby przeprowadzić z nami wywiad, a także dziennikarz z gazety miejskiej, który przeprowadził wywiad z nauczycielami i uczniami.

Rezultaty naszego projektu udostępniamy na różnych portalach internetowych. Przygotowaliśmy także scenariusze lekcji przy użyciu nowych narzędzi, które udostępniliśmy na zasadach otwartych licencji.

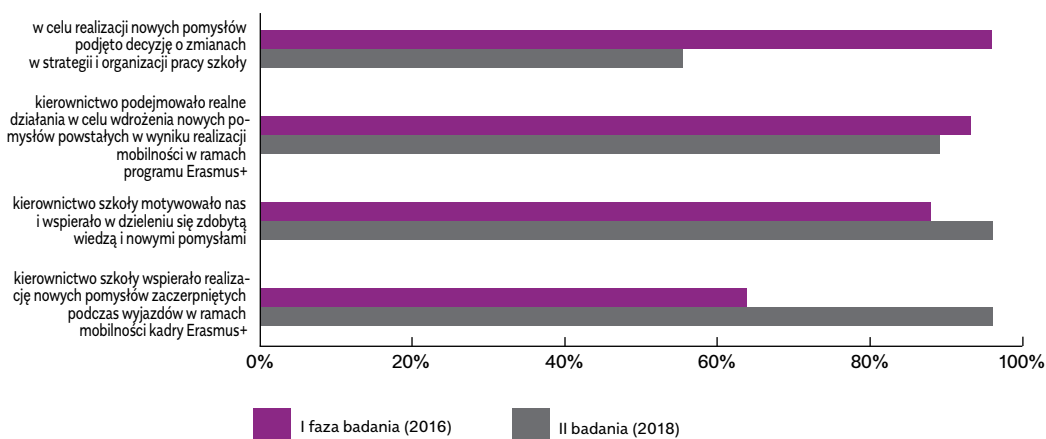
Wsparcie kierownictwa

Badanie pokazało, że istotnym czynnikiem zapewnienia sukcesu projektu oraz rozwoju instytucjonalnego szkoły po zakończeniu mobilności jest wsparcie osób zarządzających placówką wysyłającą. Ten aspekt okazał się istotny

dla uczestników obu faz badania. Co więcej, zestawienie wyników badania kwestionariuszowego pokazuje gotowość dyrekcji do wspierania pomysłów, które pojawiały się wśród grona pedagogicznego po zakończeniu mobilności. Podczas gdy niespełna 65% respondentów pierwszej fazy badania deklarowało, że kierownictwo szkoły wspierało wdrażanie nowych pomysłów zaobserwowanych za granicą, dwa lata później uzyskanie takiego wsparcia deklarowało już ponad 96% uczestników badania.

Wykres 17. Wsparcie dyrekcji szkół we wdrażaniu rezultatów projektów, N = 350 (2016) N = 156 (2018)

Odsetek respondentów (nauczycieli), którzy zgodzili się z danym twierdzeniem

Dyrektorzy szkół, którzy uczestniczyli w wywiadach grupowych, potwierdzili, że nauczyciele powinni dzielić się z nimi nową wiedzą i doświadczeniem wyniesionymi z projektów. Im większa wiedza dyrekcji na temat efektów mobilności, tym większe szanse na szersze korzystanie w szkole z wypracowanych efektów. Także byli uczestnicy projektów często deklarowali, że to właśnie kierownictwo szkoły odgrywa istotną rolę w kontekście strategicznego wykorzystywania zagranicznych doświadczeń na poziomie instytucjonalnym. Zwracali jednak uwagę, że samo wsparcie dyrekcji może okazać się niewystarczające, jeśli w gronie pedagogicznym nie pojawią się liderzy oraz inne osoby otwarte na wprowadzanie innowacji.

Podjęcie kierownictwa jest kluczowe. Dyrektor zachęcał nas do realizacji projektu. Zawsze miał coś pozytywnego do powiedzenia. Bierze nawet udział w takich inicjatywach i sam pisze wnioski. Kiedy w projekt angażuje się kierownictwo, nauczyciele stają się częścią tego procesu.

Najważniejszy jest dyrektor i jego podejście, a także pracownicy, którzy są otwarci na nowe pomysły i są elastyczni. [...] Musi być osoba, która jest przekonana, że projekt jest wartościowy i jakie korzyści zostaną uzyskane.

Zgodność projektu z potrzebami szkoły

Druga faza badania pokazała, że na trwałość rezultatów projektu wpływ ma przede wszystkim to, na ile zrealizowane działania są powiązane ze strategią danej placówki. Uczestnicy mobilności podali wiele przykładów wprowadzenia do codziennej pracy nowych metod i narzędzi zaobserwowanych podczas wyjazdów. Czynnikiem sukcesu jest również zgodność tematu projektu z wcześniej zdiagnozowanymi potrzebami szkoły, nauczycieli i uczniów.

Mamy strategię rozwoju szkoły, aby nasza szkoła była bardziej otwarta na różne rodzaje działań, takich jak wolontariat, promocja edukacji, szkolenie nauczycieli i współpraca międzynarodowa. Musimy pozostać otwarci, mobilni i musimy się dalej uczyć, aby nadążyć za wszystkimi zmianami systemowymi.

Wiele lat temu zdecydowaliśmy, że będziemy nowoczesną szkołą. Mieliśmy pierwszy internetowy dziennik zajęć, który został opracowany przez naszego ucznia przy wsparciu nauczyciela informatyki. Wyposażyliśmy szkołę i wykorzystaliśmy „nowoczesność” jako naszą markę.

W opinii uczestników badania ważne jest, aby projekt dotyczył aktualnych problemów placówki (w tym zakresie wymieniano m.in. problemy z uzyskaniem zadowalających wyników egzaminu końcowego, konieczność otwarcia specjalizacji zgodnych z wymogami lokalnego rynku pracy).

W naszych dokumentach statutowych uwzględniliśmy działania, które zobowiązują nas do pracy w regionie, do promocji szkoły, ale także do współpracy z jednostkami w tym obszarze. Angażujemy się w wolontariat.

Wszystkie szkoły mają wizję i misję rozwojową na etapie opracowywania projektu. Dlatego wyznaczają cele, które chcemy osiągnąć w ciągu kilkunastu lat. Nasz projekt był częścią tego planu: chcemy edukować dzieci, pokazywać im Europę, zachęcać je do nauki języków, motywować i otwierać je na nowe doświadczenia.

Kolejnym istotnym czynnikiem sukcesu projektu, a także rozwoju instytucjonalnego szkół po zakończeniu mobilności okazało się stałe monitorowanie osiągniętych wyników w odniesieniu do pierwotnych założeń sformułowanych we wniosku projektowym. Było to szczególnie zauważalne

w przypadku tych placówek, które starały się wpisać mobilność w szerszą strategię swojego rozwoju, wynikającą z diagnozy własnych potrzeb. Przy porównywaniu założeń i osiągniętych rezultatów czasami mogło się okazać, że plany danej placówki zdezaktualizowały się.

Należy wziąć pod uwagę sytuację szkoły i zbadać jej potrzeby, które wpływają na wiele kwestii, w tym na odpowiednie etapy edukacyjne. W tej sytuacji każdy widzi coś w projekcie, coś, co można wykorzystać.

Po realizacji tego projektu zaczęliśmy dostrzegać pewne innowacje. Dodatkowe godziny zajęć zostały wprowadzone poza harmonogram zajęć jako program innowacji pedagogicznych. Dodatkowe zajęcia zostały wprowadzone na tematy takie jak ekonomia, kultura europejska w języku angielskim.

Uczestnicy wywiadów nie tylko chętnie dzielili się swoimi osiągnięciami i sukcesami. Zgłaszali też konieczność weryfikacji efektów, a niekiedy ich dostosowywania do zmieniających się potrzeb odbiorców. W niektórych przypadkach konieczność weryfikacji rezultatów wynikała również ze zmieniających się potrzeb uczniów lub ze zmiany kontekstu funkcjonowania szkoły.

Po wprowadzeniu e-podręczników na poziomie klasy licealnej zauważyliśmy, że technologia czasem rozprasza naszych uczniów. Dopiero po trzech latach widać, czy wszystkie wprowadzone zmiany się udały, dlatego trzeba modyfikować wprowadzone zmiany.

Po zakończeniu projektu mieliśmy spotkania, podczas rady pedagogicznej mówiliśmy o efektach, przygotowaliśmy film, dzieliłiśmy się informacjami z innymi pracownikami szkoły. Niektórzy zobaczyli, że te projekty wyglądają troszeczkę inaczej, jak pojawiały się nowe pomysły, to też byli nowi chętni do działania.

5. Wnioski

1 Wyniki badania pokazują, że wiedza i doświadczenie zdobyte przez kadrę edukacyjną podczas mobilności mogą istotnie przyczynić się do dalszego rozwoju placówek wysyłających. Zdecydowana większość uczestników badania potwierdziła, że zmiany, jakie zaszły w szkołach w wyniku realizacji projektów, są trwałe i że w placówkach macierzystych uczestników mobilności wykorzystuje się je ciągle. Co ważne, trwałość projektów odnosi się również do efektów niematerialnych, szczególnie w zakresie zmiany postaw, większej otwartości na wprowadzanie innowacji pedagogicznych, a także innych modyfikacji w programach i sposobie kształcenia.

2 Według uczestników badania mobilność może znacząco przyczynić się do poprawy jakości nauczania. Byli uczestnicy wyjazdów przedstawili wiele przykładów pozytywnych zmian w tym zakresie. Zdecydowana większość dotyczyła podnoszenia jakości nauczania języków obcych, wprowadzania elementów nauki języka angielskiego w nauczaniu przedmiotów niejęzykowych oraz włączania nowych technologii do porządku lekcji. W opinii uczestników wszystkie te metody mają pozytywny wpływ na aktywność uczniów, ich motywację do nauki i w konsekwencji przyczyniają się do osiągnięcia lepszych efektów uczenia się.

3 Zdaniem uczestników badania zdecydowana większość potrzeb związanych z unowocześnieniem zaplecza dydaktycznego placówek macierzystych wynikała bezpośrednio z nowej wiedzy i kompetencji zdobytych przez nauczycieli podczas pobytu za granicą. Uczestnicy badania podkreślali, że nauczyciele potrzebują nowoczesnych narzędzi i nowego sprzętu (m.in. laptopów, tabletów i tablic interaktywnych), aby w pełni wykorzystywać nowe umiejętności związane z nowymi technologiami.

4 Uczestnicy badania często podkreślali, że zrealizowana mobilność może w dużym stopniu przyczynić się do ich dalszego rozwoju zawodowego. Uczestnicy wyjazdów często zmieniali swoje podejście do samokształcenia bezpośrednio w wyniku zwiększenia swoich kompetencji językowych. Poprawa znajomości języka obcego uświadomiła nauczycielom, że warto rozwijać kompetencje również w innych

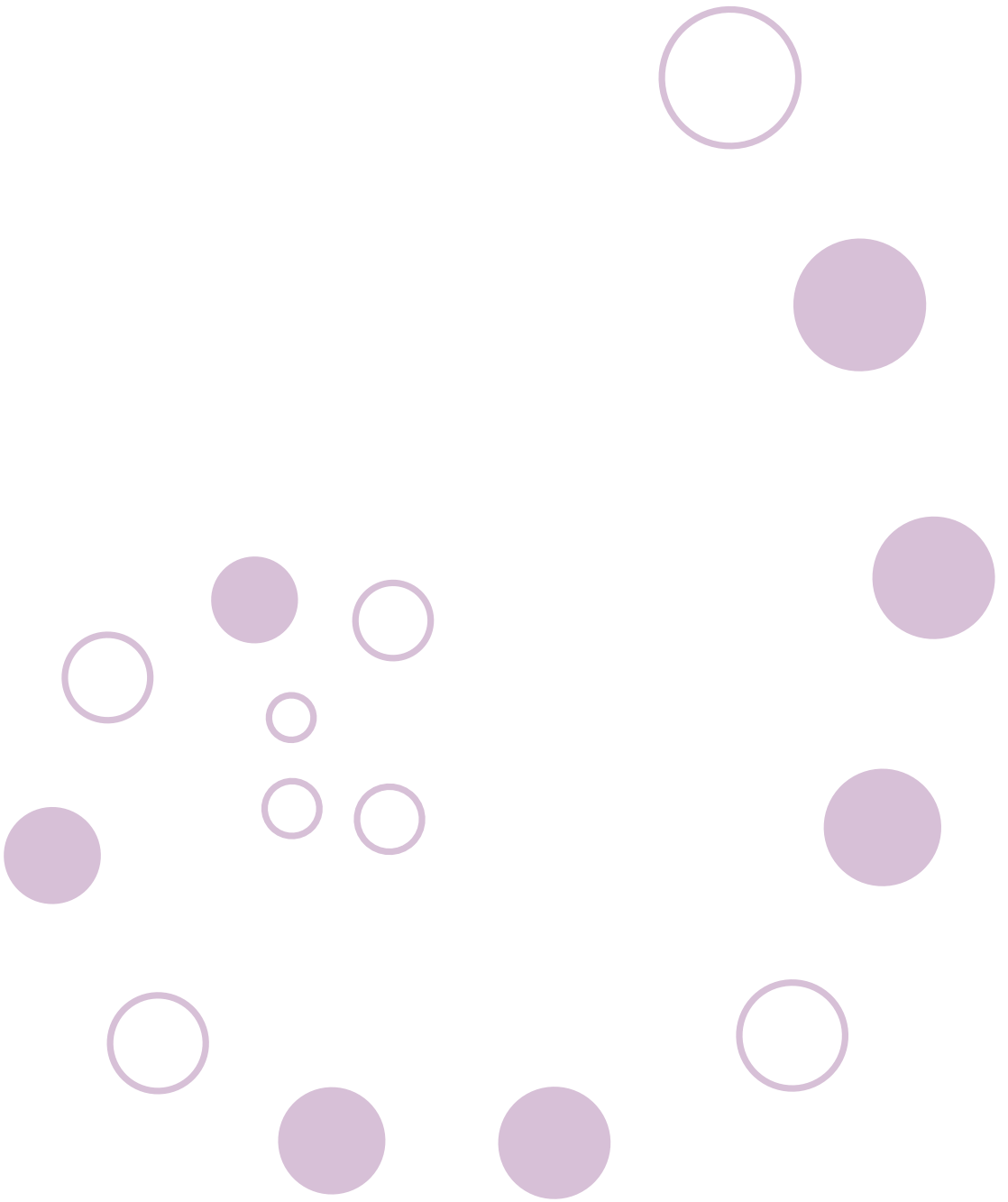
dziedzinach. Co ważne, wielu badanych uczestników wyjazdów zauważało, że nauczyciele, którzy ciągle rozwijają swoje umiejętności, są również inspiracją dla uczniów i stają się dla nich wzorem do naśladowania. W konsekwencji samokształcenie nauczycieli może pozytywnie wpłynąć również na efekty kształcenia uczniów.

5 W przypadku większości szkół podjęta przez reprezentujących je nauczycieli mobilność istotnie przyczyniła się do realizacji dalszych działań na rzecz umiędzynarodowienia tych instytucji. Po powrocie z wyjazdów w wielu placówkach podjęto liczne przedsięwzięcia o charakterze międzynarodowym, w tym różne formy współpracy z instytucjami partnerskimi. W wielu szkołach mobilność nauczycieli przyczyniła się do realizacji podobnych projektów, z których skorzystali uczniowie. Warto podkreślić, że niektóre szkoły sięgały także po środki finansowe oferowane w ramach programów innych niż Erasmus+, w tym pochodzące z innych źródeł niż fundusze unijne.

6 Uczestnicy badania podkreślali również, że realizacja projektów międzynarodowych może przyczynić się do wypracowania szerszej strategii rozwoju instytucjonalnego szkoły. Warto zaznaczyć, że o ile podczas pierwszej fazy badania nauczyciele często deklarowali, że powodem realizacji projektu było podniesienie prestiżu szkoły na lokalnym rynku edukacyjnym, to z biegiem czasu coraz bardziej istotne okazywały się wypracowywane rezultaty, szczególnie te związane z podnoszeniem jakości nauczania. I chociaż chęć zwiększenia prestiżu instytucjonalnego nadal pozostaje ważnym powodem realizacji projektów, to wydaje się, że wiąże się ona raczej z zamiarem przyciągnięcia do szkoły dobrych i ambitnych uczniów niż tylko z prostym zwiększeniem popularności placówki podczas realizacji kolejnych naborów do klas pierwszych.

7 Wśród kluczowych elementów niezbędnych do zapewnienia trwałości rezultatów projektów badani nauczyciele najczęściej wskazywali tzw. czynnik ludzki. Zarówno koordynatorzy projektów, jak i dyrektorzy szkół twierdzili, że bez pozytywnego nastawienia grona pedagogicznego nie jest możliwe skuteczne wprowadzenie jakichkolwiek zmian w szkole, bez względu na to, czy dotyczą one kształcenia, modernizacji zaplecza infrastrukturalnego czy też organizacji pracy. Ponadto sam charakter projektów współpracy międzynarodowej wymaga nauczycieli-pasjonatów, którzy są gotowi poświęcić swój czas na przygotowanie założeń wniosku i koordynację działań projektowych. Co ważne, uczestnicy badania

podkreślali, że takie inicjatywy powinny mieć charakter oddolny, a postawa leaderska wśród nauczycieli nie pojawi się na skutek polecenia wydanego przez dyrekcję.

6. Rekomendacje

Poniższe zalecenia, które zostały opracowane z wykorzystaniem wyników badania długofalowych efektów mobilności kadry edukacyjnej, są skierowane nie tylko do szkół już realizujących projekty mobilności, ale także do placówek potencjalnie zainteresowanych złożeniem wniosku o dofinansowanie w ramach kolejnych naborów do programu Erasmus+.

- Wyniki badania pozwalają stwierdzić, że polscy nauczyciele chętnie wykorzystują doświadczenie zagranicznych mobilności do rozwijania swoich kompetencji metodycznych. Ponieważ zdecydowana większość tych umiejętności wiąże się przede wszystkim z dwoma podstawowymi obszarami kompetencyjnymi, czyli z nauką języków obcych i korzystaniem z nowych technologii, warto wykorzystywać ofertę zagranicznych szkoleń w zakresie rozwijania także innych kwalifikacji. W tym celu wskazane wydaje się przeprowadzenie diagnozy kompetencji grona pedagogicznego. Jej wyniki mogą posłużyć również do opracowania w danej placówce strategii poszerzania kwalifikacji nauczycieli.
- Badanie pokazało, że chociaż jednym z najbardziej zauważalnych osiągnięć uczestników projektów było zwiększenie umiejętności językowych, to równocześnie ich brak był często jedną z największych barier uniemożliwiających uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych. Takie trudności dotyczyły przede wszystkim nauczycieli z dłuższym stażem zawodowym, którzy nie mieli szansy uczyć się języka angielskiego ani w szkole, ani na studiach. Wydaje się, że rozwiązaniem tego problemu mogą być działania przygotowawcze przed realizacją mobilności. Możliwe wydaje się również zorganizowanie kursów językowych poza działaniami związanymi z realizacją projektów, np. przez nauczycieli przedmiotów językowych. Takie działania z pewnością pomogłyby zmniejszyć barierę językową u potencjalnych uczestników, a przez to zwiększyć udział nauczycieli w kolejnych projektach międzynarodowych.

- Po zakończeniu mobilności często okazywało się, że kluczowe znaczenie zarówno dla jakościowej realizacji projektu, jak i dla upowszechniania jego rezultatów ma odpowiedni zespół projektowy. Ponieważ to zmotywowani nauczyciele gwarantują trwałość rezultatów zagranicznych mobilności, warto zadbać o to, aby w projekcie uczestniczyła ich wystarczająca liczba oraz aby ich zaangażowanie było w odpowiedni sposób wynagradzane.

- Uczestnicy badania podkreślali również, że w działania projektowe warto włączać nie tylko nauczycieli, ale i inne osoby zatrudnione w szkołach, ponieważ może to pozytywnie przyczynić się do dalszego rozwoju tych placówek. Należy również zauważyć, że rozszerzenie grupy docelowej projektu może także stanowić wzór do naśladowania dla nauczycieli, którzy do tej pory nie angażowali się w proces zmian w szkołach.

Spis infografik

- Rysunek 1. Schemat aktywności realizowanych w ramach dwóch faz badania
- Tabela 1. Liczba respondentów, którzy wypełnili kwestionariusze online w poszczególnych krajach
- Tabela 2. Zestawienie wielkości próby w badaniu jakościowym we wszystkich krajach objętych badaniem
- Tabela 3. Liczba respondentów, którzy wypełnili kwestionariusze internetowe
- Tabela 4. Liczba wywiadów w ramach jakościowej części badania podczas obu etapów aktywności badawczych
- Wykres 1. Ocena ogólnego wpływu mobilności na dalszy rozwój zawodowy i osobisty uczestników
- Wykres 2. Wpływ mobilności na indywidualne kompetencje nauczycieli
- Wykres 3. Ocena ogólnego wpływu mobilności na dalszy rozwój placówki macierzystej
- Wykres 4. Wpływ mobilności w wymiarze instytucjonalnym i indywidualnym
- Wykres 5. Dalsze wykorzystywanie efektów mobilności
- Wykres 6. Deklarowany poziom wykorzystania w codziennej pracy kompetencji zdobytych dzięki realizacji projektu mobilności
- Wykres 7. Ocena korzyści z mobilności kadry dla placówki macierzystej
- Wykres 8. Deklarowane wsparcie grona pedagogicznego we wdrażaniu rezultatów projektów
- Wykres 9. Deklarowany wpływ mobilności na rozwój szkół
- Wykres 10. Deklarowany wpływ mobilności na rozwój indywidualnych kompetencji uczestników wyjazdów
- Wykres 11. Ocena wpływu projektu na dalsze działania międzynarodowe
- Wykres 12. Ocena korzyści z realizacji mobilności przez kadre pedagogiczną
- Wykres 13. Ocena efektów mobilności zrealizowanych przez kadre pedagogiczną
- Wykres 14. Korzyści z realizacji mobilności dla otoczenia szkoły wysyłającej
- Wykres 15. Korzyści z realizacji mobilności dla otoczenia szkoły wysyłającej
- Wykres 16. Deklarowane formy upowszechniania rezultatów przez uczestników projektów
- Wykres 17. Wsparcie dyrekcji szkół we wdrażaniu rezultatów projektów

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE) funkcjonuje od 1993 roku. Jest jedyną w Polsce instytucją z tak dużym doświadczeniem w zarządzaniu edukacyjnymi programami europejskimi. W latach 2007–2013 koordynowała w Polsce programy „Uczenie się przez całe życie” (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig) oraz „Młodzież w działaniu”. Obecnie pełni funkcję Narodowej Agencji Programu Erasmus+ na lata 2014–2020 oraz Narodowej Agencji Europejskiego Korpusu Solidarności. Równolegle realizuje europejskie inicjatywy informacyjno-edukacyjne: eTwinning, Eurodesk Polska, Eurydice, Europass, ECVET i EPALE. Wspiera również współpracę z krajami Wschodu, poprzez Polsko-Litewski Fundusz Wymiany Młodzieży, Polsko-Ukraińską Radę Wymiany Młodzieży oraz Centrum Współpracy SALTO z Krajami Europy Wschodniej i Kaukazu. Od 2014 roku FRSE uczestniczy we wdrażaniu Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Fundacja jest też organizatorem wielu wydarzeń edukacyjnych, w tym konkursów promujących rezultaty projektów (*EDUinspiracje* i *EDUinspirator*, *European Language Label*, *Selfie+*). Koordynuje obchody Europejskiego Tygodnia Młodzieży oraz współorganizuje wydarzenia odbywające się w ramach Europejskiego Dnia Języków. Prowadzi działalność analityczno-badawczą oraz wydawniczą (jest wydawcą m.in. kwartalników: „Języki Obce w Szkole” oraz „Europa dla Aktywnych”).

